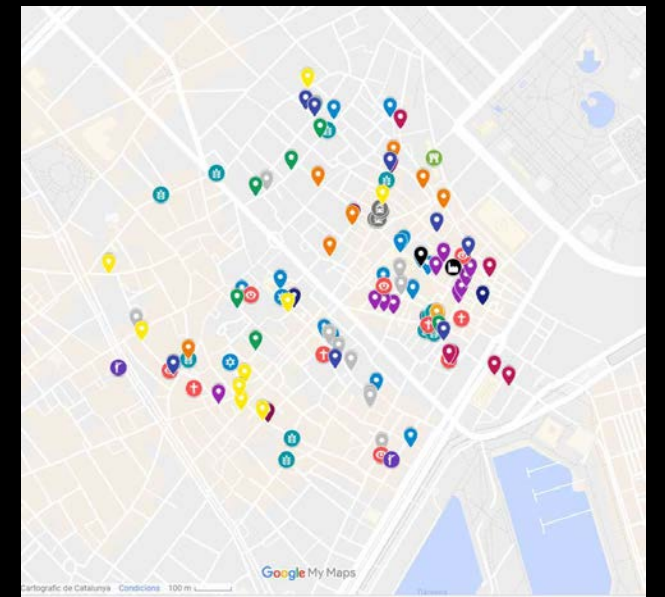

VESTIGIS I ELEMENTS SINGULARS D'ARQUITECTURA I URBANISME AL NUCLI ANTIC DE BARCELONA

Barcelona, juny de 2018

MUIIBA
Inèdits

Crèdits

Direcció: Francesc Caballé

Recerca i realització: Francesc Caballé
Eloi Castells

Sumari

Introducció	pàg. 1
I. Arcs, voltes o ponts sobre els carrers.....	pàg. 3
II. Guarda-rodes	pàg. 8
III. Encintats i falsos encintats.....	pàg. 14
IV. Balcons de solera	pàg. 21
V. Llindes de fusta	pàg. 25
VI. Finestres de gelosia	pàg. 29
VII. Façanes volades	pàg. 31
VIII. Grues puja-mobles	pàg. 35
IX. Porxos	pàg. 38
X. Tensors cablejat tramvia	pàg. 44
XI. Marbrejats i terracotes	pàg. 47
XII. Pedres amb inscripcions jueves	pàg. 53
XIII. Fossars urbans	pàg. 56
XIV. Torres mirador	pàg. 60
XV. Xemeneies industrials	pàg. 63
XVI. Elements simulats	pàg. 66
XVII. Bastaixos	pàg. 70
XVIII. El carrer Comerç i l'antic convent de Sant Agustí	pàg. 72
XIX. Esgrafiats	pàg. 76
XX. Carasses	pàg. 82

INTRODUCCIÓ

L'objecte del treball que es presenta ha estat la realització d'una selecció contextualitzada històricament de diferents elements singulars d'arquitectura i urbanisme que serveixin per a l'elaboració d'un guió i itinerari explicatiu pel sector oriental del districte de Ciutat Vella de Barcelona.

D'acord amb els tècnics del MUHBA, i partint d'un llistat propositiu, s'ha procedit a la documentació i explicació de cadascun dels 20 elements o vestigis considerats, i que són els següents:

Concepte	Núm. Elements
I. Arcs, voltes o ponts sobre els carrers	10
II. Guarda-rodes (o Guardacantons)	10
III. Encintats i falsos encintats	16
IV. Balcons de solera	7
V. Llindes fusta	8
VI. Finestres de gelosia	1
VII. Façana volades	5
VIII. Grues puja-mobles	5
IX. Porxos	6
X . Tensor cablejat tramvia	4
XI. Marbrejats i terracotes	9
XII. Pedres amb inscripcions jueves	2
XIII. Fossars urbans	4
XIV. Torres miradors	2
XV. Xemeneies industrials	1
XVI. Elements simulats	8
XVII. Bastaixos	2
XVIII. El carrer Comerç i l'antic convent de Sant Agustí	1
XIX. Esgrafiats	11
XX. Les Carasses	7

S'ha elaborat una fitxa per a cadascun dels elements considerats on hi ha una descripció general del concepte que es tracta, unes consideracions sobre el context, rellevància, explicació o significació històrica i una proposta de localitzacions.

En alguns casos es tracta d'elements únics o singulars (com la finestra de gelosia, els bastaixos o la xemeneia), o molt acotats

(pedres amb inscripcions jueves, carasses o cementiris urbans). Però a la majoria de punts n'hi poden haver moltíssims exemples, centenars. A l'hora d'escollir les localitzacions, a banda de centrar-nos dins l'àmbit geogràfic definit, s'ha intentat tenir en compte seguir alguns criteris com són els d'exemplaritat, claredat expositiva, accessibilitat, proximitat entre elements i originalitat. En aquest darrer aspecte, sempre que s'ha pogut, s'han preferit escollir elements o vestigis no restaurats. De totes maneres, i d'acord amb el traçat definitiu de la ruta, podrien cercar-se nous exemples igualment il·lustratius.

Per tal de facilitar la realització de la ruta que s'ha de desenvolupar des del MUHBA s'ha procedit a identificar i localitzar cada element dins d'un plànol generat a partir de l'eina de Googlemaps. Malauradament, la limitació de capes d'aquesta eina (només en permet 10) fa que hi hagi 11 categories que no puguin activar-se i desactivar-se. S'ha procurat que siguin aquelles amb menys exemples. L'accés a aquest plànols es troba en el següent link:

https://drive.google.com/open?id=1JfDtytvAfNsgkraX2Snw1C8u1Rp_ZNRH&usp=sharing

Encintats

Estils individuals

- Basses de Sant Pere 7
- Plaça Viladecols
- Montcada, 20 (Casa Dalmas...)
- Casa de l'Ardiaca
- Palau Reial Major
- Dagueria, 13
- Lledó, 1 / Bisbe Caçador, 2
- Correu Vell / C. Groch
- Montcada, 16
- Montcada, 15 / Cremat Gran
- Montcada / Barra de Ferro
- Sant Pere més Baix, 55 (Pala...)
- Plaça del Pi (Casa de la Sang)
- Mirallers, 9
- Vigatans, 8 / Mirallers, 2
- Passeig de Colom, 6 / Mercè

Guarda-rodes

Estils individuals

- Plaça Sant Just, 4 (Palau Mo...)
- Lledó, 11
- Lledó, 4
- Correu Vell, 5
- Cantonades de Correu Vell i ...
- Ample, 28 (Palau Sessa)
- Portaferrissa, 7-9 (Palau Mar...)
- Montcada, 14 (Palau Nadal)
- Cantonada Mirallers / Brosoli
- Cantonada Sant Pere més AL...

Façanes volades

Estils individuals

- Caputxes, 2
- Caputxes, 3
- Caputxes, 10 / Canvis Nous
- Plaça de les Olles, 7
- Baixada de Santa Eulàlia, 4

Marbrejats i terracotes

Estils individuals

- Petritxol, 17
- Call, 6, 8, 10
- Sant Pere més Alt, 68, 70
- Ferran, 30
- Pietat, 12
- Carders, 14
- Avinyó, 3
- Avinyó, 14
- Canuda 6 (Ateneu Barcelonès)

Arcs i Ponts sobre els carrers

Estils individuals

- Arc de Santa Eulàlia
- Volta dels Tamborets
- Volta d'en Bufanalla
- Carrer de la Formatgeria
- Volta d'en Dusai
- Arc de Sant Vicenç (Montca...)
- Arc de Sant Vicenç (Seca)
- Brosolí / Argenteria
- Grunyi / Argenteria
- Giriti / Argenteria

Balcons de solera

Estils individuals

- Mòneg, 4
- Bisbe, 5 (Palau del Bisbe)
- Sant Pere més Baix 50, 52, 5...
- Sant Pere més Baix, 29
- Sant Pere més Baix, 7 (Bonn...)
- Anisadeta, 5
- Sant Honorat, 5

Porxos

Estils individuals

- Porxos Collasso
- Porxos d'en Xifré
- Carrer de les Trompetes
- Punt 4
- Conjunt del carrer del Rec
- Plaça de Sant Agustí Vell

Elements simulats

Estils individuals

- Casa de la Sang
- Carders, 43
- Francesc Cambó
- Allada Vermell 21
- Rec, 8
- Mercaders, 12
- Pi, 2
- Colomines, 6

Llindes de fusta

Estils individuals

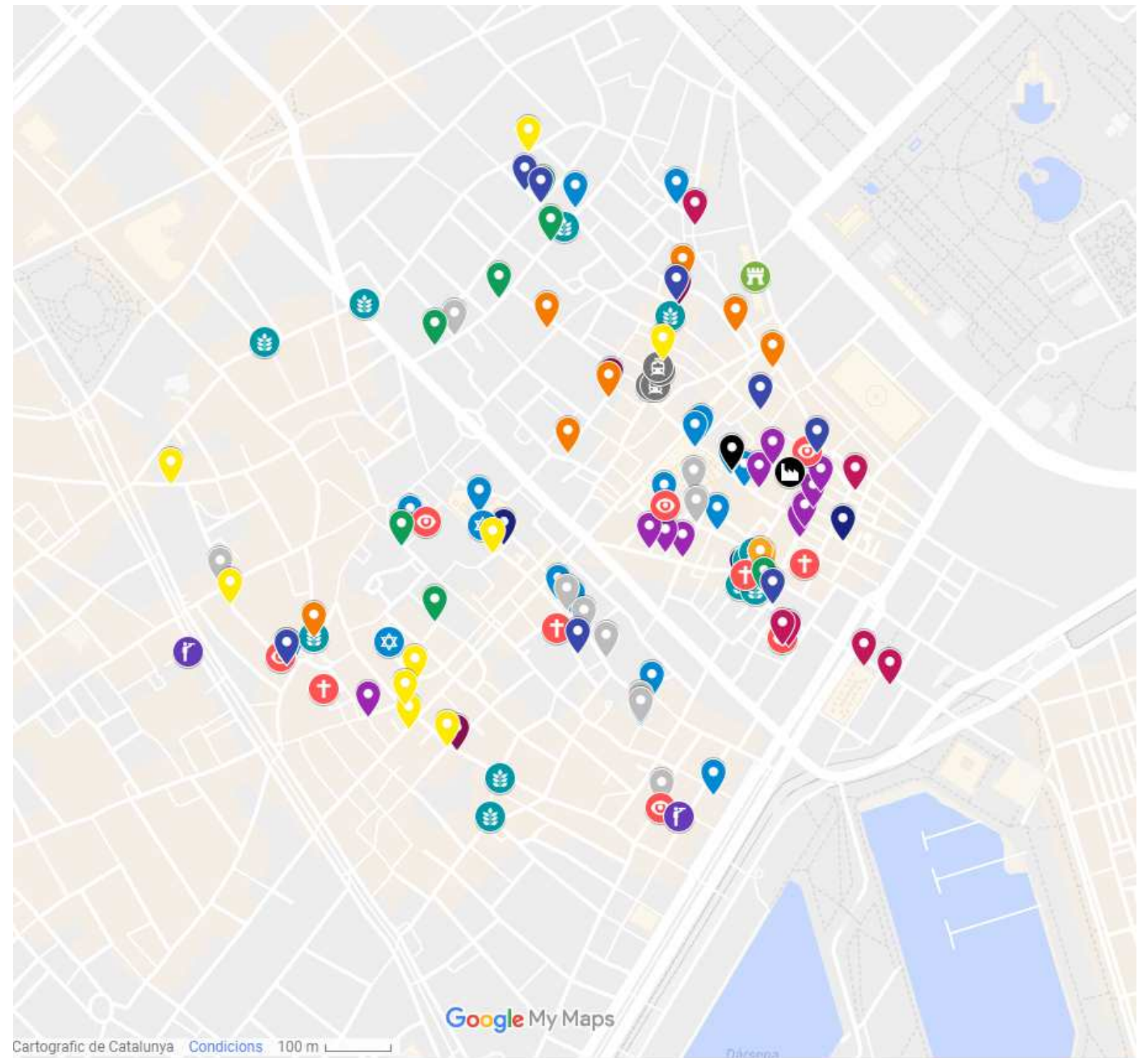
- Mòneg, 13
- Casa de la Sang
- Carders, 33
- Mòneg, 5
- Canvis Vells, 1
- Palma de Sant Just, 5
- Flassaders, 45
- Flassaders, 19

Altres elements

Estils individuals

- Torre Ample, 28
- Torre Rambla, 99
- Centre d'interpretació del Call
- Palau del Lloctinent
- Fossar de Sant Just
- Fossar de Santa Maria
- Fossar de les Moreres
- Fossar del Pi
- Bastaixos Arquivoltes
- Bastaixos Portal
- Xemeneia de la Seca
- Gelosia Montcada 21
- Tensors cablejat tramvia
- Tensors cablejat tramvia
- Tensors cablejat tramvia
- Tensors cablejat tramvia
- Grua Colomines, 6
- Grua Avinyó, 18
- Grua Carders, 34
- Grua Sant Pere més Baix, 35
- Grua Sant Pere més Alt 35-37
- Convent Sant Agustí
- Esgrafiats Comtal 11
- Esgrafiats Santa Maria, 6
- Esgrafiats Caputxes, 2
- Esgrafiats Sombrerers, 3
- Esgrafiats Sombrerers, 7
- Esgrafiats Laietana, 5
- Esgrafiats Pi, 1
- Esgrafiats Avinyó, 30
- Esgrafiats n'Araí, 1
- Esgrafiats Carders, 29
- Esgrafiats, St Pere + Baix 62
- Carassa Panses
- Carassa Flassaders Mosques
- Carassa desaigna
- Carassa Mirallers
- Proa amb escut Casa de la S...
- Escut Casa del Degà
- Carassa Mestres Casals i M...

Localització dels elements proposats

I – ARCS, VOLTES O PONTS SOBRE ELS CARRERS

Definició

El que coneixem a Barcelona com a "arcs", "voltes" o "ponts" són passos coberts situats als caps del carrer, que van de façana a façana. Es tracta, en definitiva d'una edificació construïda sobre l'espai d'entrada del carrer i que forma part d'alguna de les cases on es recolza. Com veurem, aquesta construcció pot ser estructuralment una volta definida per uns arcs –d'aquí el nom que reben- però també mitjançant un forjat de bigues de fusta.

Explicació / Context / Rellevància

La construcció de voltes sobre els carrers de Barcelona és un exemple més de la densificació constructiva de la ciutat i de la tendència dels habitatges a intentar conquerir nous espais de les vies públiques. Aquestes construccions sobre el carrer tenen com a precedent els arcs que van començar a proliferar a partir del segle XIII entre les torres de les antigues muralles romanes de la ciutat sobre els quals s'hi construïen nous espais de les cases en volada.

Corresponia als comptes-reis –i posteriorment als batlles reials- la facultat de donar permís per a construir voltes sobre els carrers. S'entenia que aquestes construccions que no arribaven al terra s'aixecaven en un espai "d'aire" damunt dels carrers que era de propietat reial. I per això era la reial Batllia qui cedia aquest espai a canvi d'un cens.

Les primeres concessions daten de final del segle XIII i van continuar realitzant-se fins al segle XVII i inici del XVIII, raó per la qual podem trobar tant exemples de voltes medievals, com modernes.

A partir del darrer quart del segle XVIII comença a haver-hi polèmica sobre l'existència de tantes voltes sobre els carrers de la ciutat. No serà fins al govern del trienni liberal (1820-23), però, que s'inicia una política activa de l'Ajuntament per tal d'afavorir l'enderroc de les voltes. Curiosament, les primeres en caure van ser les que no obeïen a aquest fenomen, sinó que eren els ponts

que hi havia entre les portes romanes d'accés a la ciutat, com el de la Casa de l'Ardiaca enderrocat el 1823. Però les voltes eren propietat privada i per enderrocar-los calia expropiar-los, cosa que no es feia pels elevats costos que implicava. El que feia el consistori era no donar permisos d'obra que afectessin els arcs i, quan es produïen reedificacions a les cases afectades intentar eliminar-los. Alguns passos coberts van caure en aquest període, però els podem seguir per la pervivència toponímica, com el cas de l'Arc de Sant Ramon del Call o de l'Arc de Sant Silvestre.

Localitzacions/justificació / possibilitats

▪ Arc de Santa Eulàlia

Possiblement una de les voltes més antigues que es conserva a la ciutat, de cronologia medieval (vers s. XIII-XIV). Forma part de la finca de Boqueria 30-32, que s'estén a banda i banda de l'arc. La volta es recolza sobre una antiga torre medieval (el parament de pedra del qual es visible al carreró) coneguda com a "Torre de Santa Eulàlia" o la "Torre de Sanaüja", al límit de l'antic Call menor de la ciutat. La façana esgrafiada és fruit d'una reforma i reedificació de 1789-90.

▪ Volta dels Tamborets

Definida per dos arcs rebaixats de pedra. El carrer també disposa d'un pont a l'altre extrem que dona al carrer Esparteria.

El tret diferencial d'aquesta volta és que l'espai construït no pertany només a una de les cases on es recolza –com és habitual- sinó que es divideix entre les dues cases que uneix.

Forma part d'un conjunt de voltes que donen al passeig del Born

▪ **Volta d'en Bufanalla**

Tot i que d'origen hi hauria d'haver una volta entre els arcs rebaixats de pedra que la definien (un d'ells molt deformat), actualment el forjat és a base de bigues de fusta. Una transformació observable en d'altres casos. Com a característica especial, la volta està recrescudada amb una volada per la part posterior.

Forma part d'un conjunt de voltes que donen al passeig del Born. També hi ha guardarrodes

▪ **C. De la Formatgeria**

Destaca per la profunditat del cos construït. Tot i els arcs rebaixats, no hi ha cap volta i el forjat és de bigues de fusta i revoltó ceràmic.

Forma part d'un conjunt de voltes que donen al passeig del Born

▪ **Volta d'en Dusai**

Cobreix un carreró molt estret i ho fa mitjançant un forjat de bigues de fusta, sense cap arc ni volta.

Forma part d'un conjunt de voltes que donen al passeig del Born

- Arc de Sant Vicenç (Montcada)
 Altre exemple d'antiga volta amb arcs de pedra rebaixats, però amb forjat actual de bigues de fusta (reforma segle XIX).
 Al final del carreró també hi ha un altre pont. Proximitat Xemeneia Seca. Proximitat encintats Montcada

- Arc de Sant Vicenç (Seca)
 Per la banda del carrer de la Seca es defineix un arc de pedra, mentre que l'entrega posterior es directa al mur. Actualment el forjat és de bigues de fusta i revoltó. Com a característica singular, l'espai del pont no es recolza en cases diferents, sinó que forma part d'una mateixa propietat que es desenvolupa a banda i banda del carreró.

Pont a l'altra banda del carrer. Proximitat Xemeneia Seca

- Cremat Xic (Montcada, 15. Palau Berenguer d'Aguilar).
 Destaca pels seus arcs de mig punt. El forjat és de bigues de fusta. Molt restaurat.

Edifici Museu Picasso. Idèntica localització falsos encintats.

▪ C. Brosolí (Argenteria, 49)

La característica singular d'aquesta volta és que té dues crugies, és a dir, està doblada. La primera crugia des del carrer Argenteria està ve definida per una biga de fusta i un arc rebaixat de pedra, límit del que deuria ser la primera volta de cronologia segurament barroca. En cronologies posteriors, s'hi afegí una nova crugia vers el carrer, limitada també per una biga de fusta.

Forma part d'un conjunt de voltes que donen al passeig del Born

▪ C. Grunyí (Argenteria, 39)

Volta d'origen medieval tal i com ho indica el seu arc de mig punt de pedra que la configura a l'interior del carrer. A la façana d'Argenteria, l'arc no hi és i es va substituir per una gran biga de fusta al moment de la reedificació barroca de la finca. El forjat és també barroc, de bigues i llates de fusta.

La façana posterior és també un exemple de fals encintat.

Forma part d'un conjunt de voltes que donen al passeig del Born. També té guardarrodes

▪ C. Giriti (Argenteria, 29)

Volta doblada o de dues crugies, segurament barroca, formada a la part del carrer Argenteria per un arc de pedra rebaixat una biga de fusta a l'interior de Giriti. El forjat d'aquest primer tram és de bigues de fusta i revoltons ceràmics que van de l'arc a la biga –i no de casa a casa. Aquesta primera volta va recreixer amb una altra crugia definida per bigues de fusta que van de façana a façana de les cases que el confinen. Es en aquest recreixement datat al 1818 que hi apareix una tribuna.

Forma part d'un conjunt de voltes que donen al passeig del Born. També té guardarrodes

Vestigs 🔍 ⋮

10 visualitzacions ☆
[COMPARTEIX](#) [EDITA](#)

Encintats

Arcs i Ponts sobre els carrers

- ▲ Arc de Santa Eulàlia
- Volta dels Tamborets
- Volta d'en Bufanalla
- Carrer de la Formatgeria
- Volta d'en Dusai
- Arc de Sant Vicenç (Montcada)
- Arc de Sant Vicenç (Seca)
- Brosoli / Argenteria
- Grunyi / Argenteria
- Giriti / Argenteria

Fet amb Google My Maps

Dades del mapa ©2018 Google, Inst. Geogr. Nacional, Institut Cartogràfic de Catalunya [Condicions](#) 50 m

Google My Maps

Mercat del Born

II – GUARDA-RODES

Definició

GUARDA-RODES (O GUARDACANTONS)

Els guarda-rodes són pilons de pedra col·locats per protegir les cantonades o els muntants d'un portal del frec de les rodes dels carros.

La posició dels guarda-rodes sobresortint del plom de les façanes feia que les rodes dels carros topessin amb ells sense arribar a malmetre la pedra de les cantonades o dels muntants de les portes que protegien.

Cal distingir, doncs, entre els pilons de les cantonades dels carrers –normalment simples pedres cilíndriques- dels guarda-rodes i sòcols de les portalades de les cases on hi podien entrar carruatges.

Explicació / Context / Rellevància

De guarda-rodes a les cantonades dels carrers de Ciutat Vella se n'han conservat relativament pocs. La seva presència no era obligatòria i sovint eren els propietaris de les cases on hi podien fregar les rodes els qui sol·licitaven la seva col·locació. Era més habitual en cantonades de carrers més estrets, o transitats. En aquest darrer cas trobem, per exemple, els de la zona del carrer Correu Vell, on el trànsit de carruatges era molt important per la presència del "Coreu".

Com que els guarda-rodes sobresortien del plom de les façanes i afecten la línia del carrer, des d'època moderna l'Ajuntament en regulava tant la seva concessió, com el gruix que havien de tenir depenent de l'amplada del propi carrer. Des de les ordenances de 1771, com a màxim s'autoritzava la sortida d'un pam i mig (30 cm.).

A diferència de les simples pedres col·locades a les cantonades, els guarda-rodes que protegien els muntants d'accés de les cases, cotxeres o magatzems van començar a formar part del disseny arquitectònic de la portalada. Ja des del renaixement –amb la

porta de la desapareguda Casa Gralla- però sobre tot en projectes de cases barroques, els guarda-rodes, a més d'acomplir la seva funció, formen part del programa ornamental de la portalada, sovint com a sòcols. Pensem, per exemple, en els casos del Palau Moxó a la plaça de Sant Just, o del Palau Sessa al carrer Ample. Al segle XIX, les portalades no sobresurten del pla de façana, i els guarda-rodes tornen a ser més senzills, com el cas del Palau del Comte de Fonollar

Localitzacions/justificació / possibilitats

GUARDA-RODES DE PORTALADES

- **Ample, 28 (Palau Sessa)**

Exemple de guarda-rodes dissenyat per a l'entrada principal d'una casa noble barroca, construïda el 1772, on hi podien accedir carruatges. La portalada sobresurt del pla de façana amb unes pilastres i, a més, s'hi col·loquen uns guarda-rodes. Al moment de la concessió del permís d'obres, l'ajuntament va qüestionar l'excessiva invasió del carrer.

- **Plaça Sant Just, 4 (Palau Moxó)**

Guarda-rodes integrat dins del disseny arquitectònic de la porta d'accés al pati del Palau Moxó (1770). Es conserven, també, les lloses de pedra que també delimitaven l'espai per on havien de passar les rodes dels carruatges.

Proximitat Altres guarda-rodes carrer Lledó quasi idèntiques, encintats Dagueria, fals encintat Lledó Bisbe Caçador, plaça-cementiri Sant Just.

▪ **Lledó, 11 (Palau Mercader)**

Guarda-rodes barroc configurat per un sòcol de pedra que és la base de les pilastres de la portalada, un model molt similar al del proper Palau Moxó.

Proximitat guarda-rodes de Lledó, 4 i Pl. Sant Just 4. Encintats i falsos encintats propers. Plaça cementiri Sant Just.

▪ **Lledó, 4 (Palau Pallejà)**

A diferència de les portalades renaixentistes o barroques els muntants de les portes medievals no sobresurten del plom de façana. Els muntants de pedra es portegen la col·locació de pedres o sòcols afegits –com és el present cas. [L'arc medieval va ser reformat].

Proximitat guarda-rodes de Lledó, 4 i Pl. Sant Just 4. Encintats i falsos encintats propers. Plaça cementiri Sant Just.

▪ **Correu Vell, 5**

Exemple de guarda-rodes com a sòcol del muntant en una obra barroca no tan acurada com la d'altres exemples. Model quasi idèntic a Mirallers, 9.

Proximitat guarda-rodes cantonada de CorreuVell / Groch

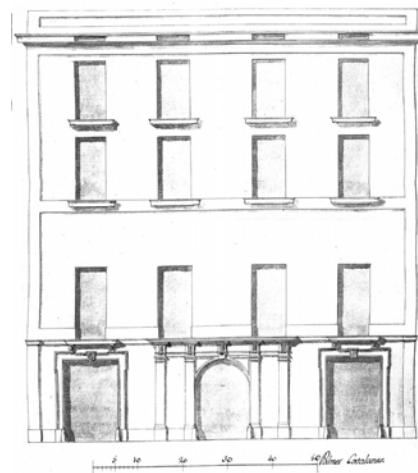
▪ **Montcada, 14 (Palau Nadal)**

Edifici on podem trobar dos exemples similars, però de cronologia diferent. Per una banda una porta medieval, amb muntant que no sobresurten del plom de la paret, amb un petit sòcol de pedra com a guarda-rodes. Per una altra, una portalada barroca (1789) que sobresurt lleugerament del plom de façana, i amb uns guarda-rodes, però, que no formen part del disseny arquitectònic.

Proximitat a Volta, encintats

*Fachada que pretén construir José Francisco Agarela
Comerciante, en su casa sita en la calle de Montada, en Barcelona.*

▪ **Portaferrissa, 7-9 (Palau Comte de Fonollar)**

Guarda-rodes formats per dues pilones de pedra a cada muntant. La portalada –fruit d'una reforma de 1857- no sobresurt del plom de la façana.

- P. Colom, 6 / C. Mercè s/n
Banda del carrer de la Mercè

Exemple de pedres posades com a guarda-rodes a portes medievals els muntants de les quals no sobresurten del plom de la paret.

L'edifici també té falsos encintats

- C. Mirallers, 9

Guarda-rodes integrats dins del disseny senzill dels muntants. Època barroca. Model quasi idèntic a Corre Vell, 5.

L'edifici també té encintats originals

GUARDA-RODES DE CANTONADES

- Correu Vell / Groch
Les quatre cantonades –una és d'accés a un passatge– tenen pedres cilíndriques col·locades per a protegir-les. Totes son de formes dissemblants. No seguien cap disseny i eren substituïdes si es feien malbé.

Localitzacions/justificació / possibilitats

- Mercaders / Brosolí

A banda de disposar de guarda-rodes a cada cantonada (totes dissemblants), els edificis també s'adeqüen al gir dels carruatges, bé amb cantonades romes o, en un cas, adoptant una forma aixamfranada que només hi és a planta baixa.

Al costat guarda-rodes Mercaders / Rosic Proximitat voltes Argenteria, guarda-rodes Mirallers, 9 i encintats i falsos encintats Mirallers / Vigatans. Carassa Mirallers

- Sant Pere més Baix, 11 / Verdaguer i Callís

No és exactament un guarda-rodes, però fa la seva funció. En aquesta cantonada s'ha optat per donar una forma roma, però a la banda del terra s'hi ha deixat un sobresortint per a que fes de guarda-rodes. Amb tot, la cantonada mostra signes evidents de les marques de les rodes dels carros.

- Mercaders / Rosic

Exemple de guarda-rodes a les quatre cantonades. Destaca pel desgast patit per una de les cantonades.

Al costat guarda-rodes Mercaders / Brosolí. Proximitat voltes Argenteria, guarda-rodes Mirallers, 9 i encintats i falsos encintats Mirallers / Vigatans. Carassa Mirallers

☰
🔍
⋮

52 visualitzacions ☆

[COMPARTEIX](#) [EDITA](#)

Encintats

Arcs i Ponts sobre els carrers

Guarda-rodes

⤴

- 📍 Plaça Sant Just, 4 (Palau Moxó)
- 📍 Lledó, 11
- 📍 Lledó, 4
- 📍 Correu Vell, 5
- 📍 Cantonades de Correu Vell i Groch
- 📍 Ample, 28 (Palau Sessa)
- 📍 Portaferrissa, 7-9 (Palau Marquès de Fo...)
- 📍 Montcada, 14 (Palau Nadal)
- 📍 Cantonada Mirallers / Brosolí
- 📍 Cantonada Sant Pere més Alt / Verdagu...

III – ENCINTATS I FALSOS ENCINTATS

Definició

ENCINTAT:

L'encintat és, tècnicament, la vorada o tapajunts que es col·locava entre els carreus d'un mur per tal de protegir el morter i evitar-ne el seu desgranat o deteriorament. El nom d'“encintat” defineix molt bé l'aspecte final que adquiria el mur, amb unes línies de morter molt ric en calç i que podien anar tintades, que sobresortien del pla de la façana i realçaven la forma i disposició dels carreus.

Els encintats es col·locaven als murs de carreus que donaven a l'exterior: façanes a carrers o façanes a patis interiors.

FALÇOS ENCINTATS:

Per tal de “nobilitzar” una façana que no és de pedra -o no té carreus desbastats i regulars- el traçat de línies de morter de calç imitant la forma de carreuat crea la visió o la sensació que ens trobem davant d'una façana feta de carreus. D'aquesta manera els “falsos encintats” no es col·loquen per protegir les juntes de morter entre carreus, sinó per dibuixar unes línies imitant un carreuat.

Explicació / Context / Rellevància

Fins ben entrat el segle XVIII, la pedra de Montjuïc era el material majoritàriament emprat en la construcció de les façanes de les cases de Barcelona. A banda de murs de tàpia i de mamposteria de pedra que necessàriament havien d'anar revestits, els edificis principals i les cases nobles medievals es distingien pel treball dels seus murs de carreus –de mides i tractament d'acabat diferent segons diferents èpoques. Així doncs, aquests murs de pedra vista formats per carreus amb la seva protecció de l'encintat denotaven un cert nivell de qualitat. A banda de les grans esglésies gòtiques, els edificis civils i cases nobles de la ciutat disposaven de façanes de carreus amb encintats. Restes d'aquests encintats els podem veure, per exemple, al Palau Reial Major, a la Casa de l'Ardiaca, a diferents cases nobles del carrer Montcada o Lledó, o a edificis medievals com el del carrer de les Bases de Sant Pere, 4.

La voluntat de fer creure que una façana era de carreus, quan en realitat era de mamposteria o fins i tot –en cronologies posteriors- de maons revestits, la trobem en nombrosos edificis de Ciutat Vella. Alguns, com en el cas de la Casa de l'Ardiaca, compartint espai amb murs realment de carreus encintats. El cas més extrem és quan l'encintat es produeix directament sobre un mur arrebossat, com pot ser el cas del palau d'Alòs del carrer Sant Pere més Baix

Localitzacions/justificació / possibilitats

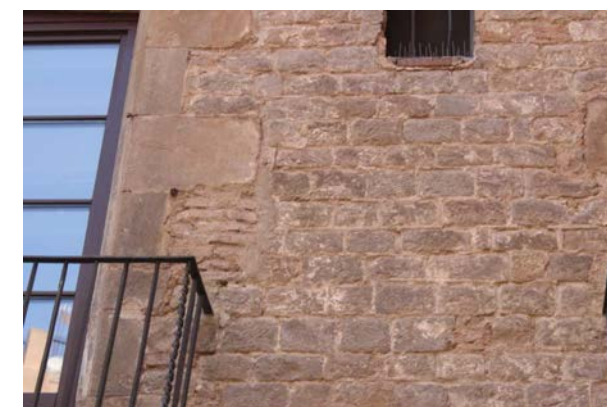
ENCINTATS

- Bases de Sant Pere, 4
Edifici no restaurat que permet veure uns encintats medievals originals.

- Plaça Viladecols
Edifici no restaurat que permet veure uns encintats medievals originals.

Proper a Guardar-rodes C. Correu Vell 5 i fals encintat C. Groch/Correu Vell

- Montcada, 20 (Casa Dalmases)
Permet comparar amb “falsos encintats” al costat (Montcada 16) i Montcada 15 (lateral Museu Picasso)

- C. Santa Llúcia (Casa de l'Ardiaca)
Combina l'encintat (1) amb el “fals encintat” del cos construït al segle XIX (2).
Proximitat a l'encintat del Palau Reial Major

- Façana Palau Reial Major que dona al Verger
Segurament les restes d'encintat més antic conservat (romànica). Presenta incisions en comptes de ser en relleu

- C. Dagueria 13
Restaurat

Proximitat a fals encintat de Lledó/ Bisbe Caçador, i guardarrodes Pl. Sant Just i C. Lledó. Casa que també té llinda biga de fusta

- Mirallers, 9
Força ben conservats. La portalada també té gaurda-rodes.

Proximitat a Guarda-rodes de la cantonada de Brosolí i de falsos encintats de Vigatans 8.

Localitzacions/justificació / possibilitats

FALSOS ENCINTATS

(Tenir present també el de la Casa de l'Ardiaca)

- Lledó 1 / Bisbe Caçador 2
S'aprecien línies encintats fins i tot per damunt de pedres del paredat (cercle de la foto).
Proximitat a Encintat Dagueria 13 i gaurda-rodes Pl. Sant Just i C. Lledó

- Correu Vell / Groch
Restaurat. Molt gruix. Només planta baixa
També per Gaurdarrodes Correu Vell i Encintat Correu Vell, 1

- Montcada 16
Restaurat, però força il·lustratiu

Proximitat al encintat de Montcada 20 (Casas Dalmases) i falsos encintats de Cremat Gran (Museu Picasso, palau Berenguer d'Aguilar)
Altres: Guadarrodes c., Montcada, Pont Cremat Gran

- Cremat Gran / Montcada, 15 (Museu Picasso, palau Berenguer d'Aguilar)

Restaurat, però molt il·lustratiu de la voluntat de "nobilitzar" una façana.

Proximitat fals encintat Montcada 16, i Barra de Ferro, encintat Montcada 20. Guadarrodes, i pont carrer Cremat Gran.

- Barra de Ferro / Montcada

Restaurat, però força eloqüent. Potser serveix de reforç a la resta d'exemples del carrer.

Proximitat fals encintat Montcada 16, Cremat Gran, i encintat Montcada 20. Guadarrodes, i pont carrer Cremat Gran.

- Sant Pere més Baix, 55 (Palau Alòs)
Recentment restaurat. Exemple extrem de l'encintat sobre façana estucada per imitar carreus, típic del segle XVIII en un moment on també s'empraven els esgrafiats figuratius.

- Plaça del Pi, 3 (Casa de la Sang)
Encintat sobre façana estucada, fruit d'una recent restauració de l'edifici.
Abans de la restauració, hi havia un encintat barroc entre carreus (vegeu fotografia inferior)

Edifici on també s'ha restaruat un trompe-l'oeil

- Passeig Colom, 6 / Mercè (Palau Bru)
Fals encintat. Restaurat.

Indicat perquè a la banda del carrer de la Mercè també hi ha guarda-rodes.

- Vigatans, 8 / Mirallers, 2
Tot i que restaurat, les pedres irregulars de la façana estan travessades per línies d'encintat.

Proximitat a guarda-rodes de cantonada Miralles / Brosolí i de la porta de Mercaders, 9 . Proximitat voltes Argenteria. A tocar Carassa de Mirallers

☰ Vestigs
🔍
⋮

Encintats

- ⤴ 📍 Basses de Sant Pere 7
- 📍 Plaça Viladecols
- 📍 Montcada, 20 (Casa Dalmasas)
- 📍 Casa de l'Ardiaca
- 📍 Palau Reial Major
- 📍 Dagueria, 13
- 📍 Lledó, 1 / Bisbe Caçador, 2
- 📍 Correu Vell / C. Groch
- 📍 Montcada, 16
- 📍 Montcada, 15 / Cremat Gran
- 📍 Montcada / Barra de Ferro
- 📍 Sant Pere més Baix, 55 (Palau Alòs)
- 📍 Plaça del Pi (Casa de la Sang)
- 📍 Mirallers, 9
- 📍 Vigatans, 8 / Mirallers, 2
- 📍 Passeig de Colom, 6 / Mercè

IV – BALCONS DE SOLERA

Definició

Balcons amb llosana volada que sobresurten de la línia d'aplom de la façana. La llosana consistia en una solera, és a dir, un paviment fet de diverses capes de material ceràmic: el gruix inferior, visible des del carrer, solia ser fet de rajola ceràmica vidrada (normalment rajola de cartabó blanc-i-blava i blanc-i-verda, o amb decoració floral); el gruix intermedi consistia en un llit de morter de calç i, per últim, el gruix superior estava configurat amb una o dues capes de rajola.

La seva estructura constava d'un esquelet metàl·lic realitzat en ferro forjat, amb uns angles o perfils angulars encastats a la façana i falcats dins l'estructura interior del forjat de l'edifici. Aquests angles solien sobresortir de la façana uns 60 cm, però el seu tram interior podia arribar a mesurar més de 150 cm. El número de perfils angulars utilitzats variava en funció de la llargària del balcó que es volia construir, però sempre constava d'un perfil a cada extrem i un perfil central, de vegades reforçats amb una riosta en forma de voluta. Creuant transversalment aquest perfils, s'instal·laven unes biguetes fetes, també, de ferro forjat i que servien per reforçar l'estabilitat de la llosana. Aquesta quedava totalment enfaixada amb perfils metàl·lics que, de vegades, estaven decorats amb sanefes a base d'incisions lineals.

Els balcons set-centistes es caracteritzen per les seves baranes, fetes amb barrots de ferro forjat reblonats al passamà. En aquest període se solia alternar els barrots llisos (de secció quadrada) amb els barrots helicoidals (de secció rectangular) disposats als angles i al tram central.

Explicació / Context / Rellevància

El balcó és una de les principals aportacions de l'arquitectura catalana d'Època Moderna. Nascut a mitjan segle XVII, el balcó no només buscava millorar la ventilació i la il·luminació de les estances interiors i l'observació del carrer, sinó també incrementar la superfície practicable dels habitatges, colonitzant la via pública mitjançant una petita "estança a l'aire lliure". Naixia

una relació molt més estreta entre l'interior (els salons) i l'exterior (el carrer), en una prolongació de l'àmbit domèstic vers la via pública.

A finals del segle XVII i, especialment, durant tot el segle XVIII, moltes cases barcelonines van substituir els seus antics finestrals o balcons ampitadors (sense volada) per aquest tipus de balcons, i les cases de nova construcció incorporaven totes aquesta novetat. El balcó set-centista, fet de materials força més barats i lleugers que la pedra (emprada en els balcons en el segle XVII) es va estendre d'una manera ràpida i generalitzada. A més, les seves característiques materials permetien construir balcons de superfície molt major a l'habitual fins llavors.

Localitzacions/justificació / possibilitats

BALCONS DE SOLERA

- **Carrer d'en Mòneg, 4**

Edifici del segle XVIII amb balcons amb volada decreixent en cadascun dels nivells. El de la planta principal és de tan grans dimensions que genera un gran balcó corregut que abraça tota la proa de l'edifici, permetent la comunicació entre les dues portes.

- **Carrer de Sant Pere més Baix, 50, 52, 54, 56.**

Conjunt d'edificis restaurats i de diferents períodes. Tots ells disposen de balcons fets amb bigueta metàl·lica i rajola de cartabó. Alguns dels balcons són coetanis de l'edifici al que s'adossen, però els del número 50 són balcons set-centistes practicats en un edifici originari del s. XV.

▪ **Carrer de Sant Honorat, 5**

Edifici d'origen medieval totalment reformat durant el segle XVIII, quan es van afegir aquests balcons amb volada decreixent decorats amb rajola de cartabó. Al carrer de la fruita es pot veure com conviuen les antigues finestrelles medievals amb els amplis balcons practicats en època barroca.

▪ **Sant Pere més Baix, 29**

Edifici restaurat en el que s'hi pot veure un balcó corregut que engloba una porta del segle XVIII i una antiga finestra coronada amb una llinda del segle XVI reconvertida en porta vers el balcó. És un bon exemple d'edifici renaixentista modernitzat durant el segle XVIII

▪ **Carrer del Bisbe, 5 (Palau del Bisbe)**

Balcons practicats al cos barroc del Palau del Bisbe, construcció edificada a partir de 1681 i en obres durant la primera meitat del segle XVIII. En destaca la forma atrompetada dels seus portals i, sobretot, la ornamentació floral de les rajoles de la solera.

▪ **C. Sant Pere més Baix, 7 (Francesca Bonnemaison)**

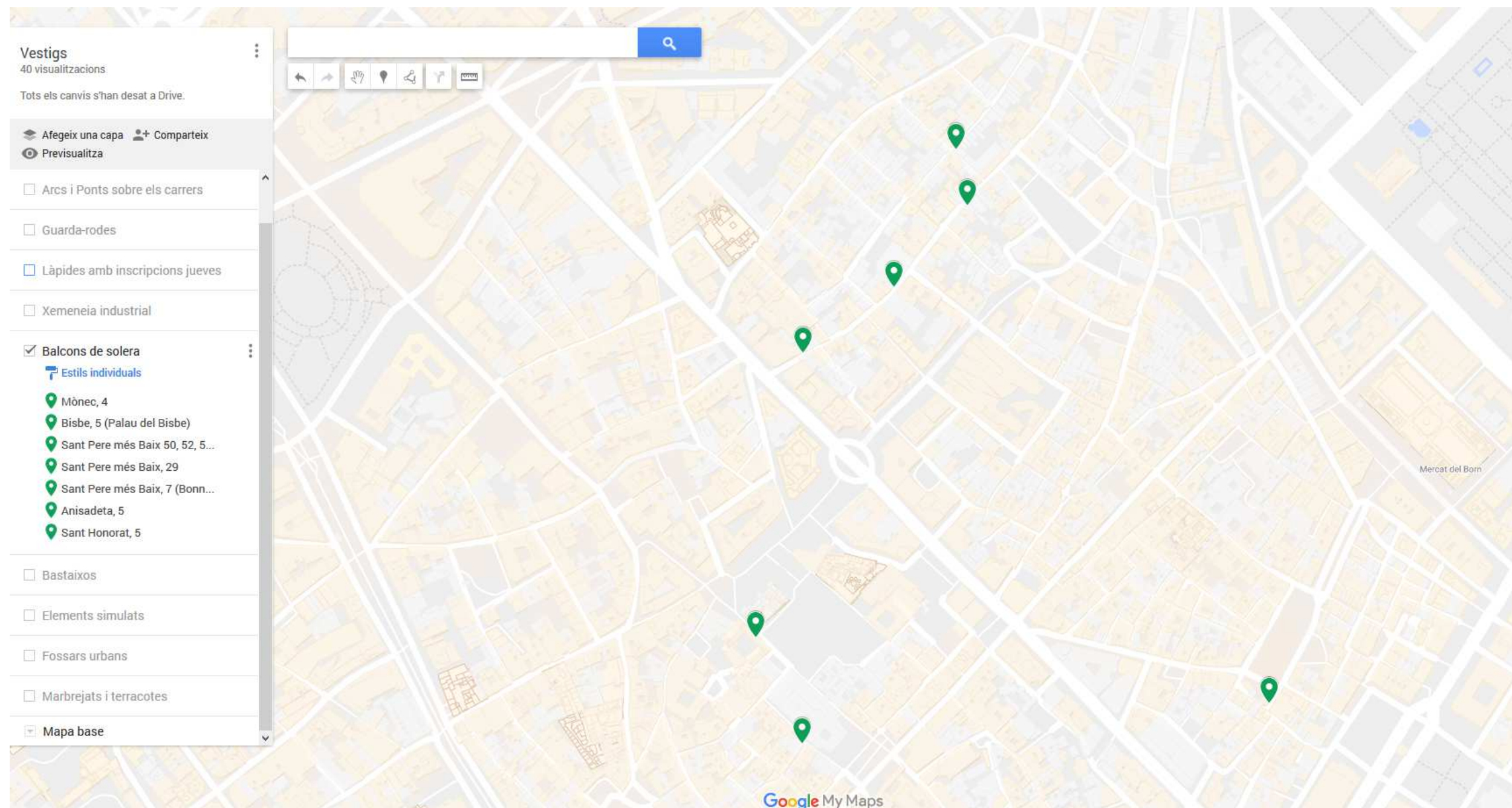
Edifici dels segles XVI i XVII que va viure una notable modificació de la façana durant el segle XVIII, quan es van obrir els actuals balcons metàl·lics de la planta principal, ornats amb rajola vidrada amb elements florals policroms.

- **Carrer Anisadeta, 5**

Balco corregut que abraça la integritat de l'edifici, permetent l'accés a l'aire lliure a cadascun dels seus flancs (Plaça santa Maria, Carrer Anisadeta i Carrer Caputxes). Es tracta d'un tipus de balconada únic a la ciutat, per les seves proporcions i la manera com ha conservat els seus elements originals, ja no només dels perfils metàl·lics, sinó també de les seves rajoles.

V – LLINDES DE FUSTA

Definició

LLINDES DE FUSTA:

Les llinde són el tancament superior d'un portal o finestra de forma plana i que reposa directament damunt dels brancals verticals de l'obertura. Les llinde tradicionals estaven fetes de pedres monolítiques o arcs plans de dovella esbiaixada, però a finals del segle XVIII es va generalitzar, a les plantes baixes de les finques afectades urbanísticament, la llinda de fusta, realitzada amb una potentíssima biga de grans dimensions, preferentment feta de pi de melis. Sobre elles reposava tot el pes de la façana, els murs de la qual solien ser fets de maó revestit i comptaven amb arcs de descàrrega per alleugerir el pes sobre la llinda.

Solien ser bigues totalment llises, de secció rectangular o quadrada, encara que també podien decorar-se amb un bordó que també es repetia en els brancals de la porta o, fins i tot, amb els escuts del propietari de la casa o la data de la construcció de l'edifici.

Explicació / Context / Rellevància

La utilització de les llinde de fusta es va generalitzar a finals del s. XVIII, especialment en les portes d'accés a les cases de veïns, però també en els portals dels tallers i botigues que s'ubicaven a la seva planta baixa. Les llinde de fusta eren més lleugeres, més barates i mostraven la mateixa resistència a l'hora de suportar els murs superiors de les façanes, que en aquell període solien ser fets de maó.

Aquesta pràctica, però, no vingué estimulada per aquests motius, sinó per les noves normatives urbanístiques imposades a mitjan segle XVIII, en el context d'una Catalunya borbònica en què es començà a endurir les regles de construcció. A partir d'aquell moment es posava ordre a les edificacions i a la configuració urbanística de la ciutat, donant lloc a les primeres afectacions urbanístiques importants. Una manera d'afectar urbanísticament els edificis era no permetent la seva reforma amb materials fermes.

Efectivament, fins ben entrat el segle XIX les noves ordenances municipals prohibien remodelar cap edifici afectat amb materials nobles com la pedra. Era obligatori, doncs, que les obertures dels edificis que es reformaven tot i estar afectats, s'acabessin amb materials que no "fortifiquessin" les cases que estaven destinades a desaparèixer.

La fusta representà una bona alternativa a la pedra en aquests casos tan concrets, però la seva utilització es produí durant un temps relativament curt: en vista dels perills d'incendi que suposaven aquest tipus de llinde, es va acabar prohibint, a mitjan s. XIX, la construcció de nous elements estructurals de fusta a la façana. Tot i el curt temps de vigència d'aquesta normativa, s'ha conservat, especialment al barri de La Ribera, nombrosos portals d'edificis que, tot i que en principi estaven destinats a l'enderroc, van acabar pervivint fins l'actualitat.

Localitzacions/justificació / possibilitats

LLINDES DE FUSTA

- **Carrer d'en Mòneg, 13**

Llinda que conté ornamentació esculpida i la data de reforma de l'edifici. A més, la biga de fusta no només actua com a llinda del portal, sinó d'ampit de la ventalla superior, practicada com a respirador dels espais comuns de la finca.

- **Plaça del Pi (Casa de la Sang)**

Portal de la Casa de la Sang reformat l'any 1789. La normativa imposava l'ús de la biga de fusta, on s'hi va gravar la data de la reforma i l'escut de l'Arxiconfraria de la Puríssima Sang.

- **Carrer dels Carders, 33**

Portal d'un antic local comercial refet l'any 1732. Conté la data inscrita dins d'una cartel·la d'inspiració popular.

▪ **Carrer d'en Mòneg, 5**

Llinda de proporcions monumentals feta amb dues bigues massisses de pi de melis que engloben fins a set portals. Sobre elles reposa tota la façana de l'edifici, remodelat a inicis del segle XIX.

▪ **Carrer dels Canvis Vells, 1 (actual despatx parroquial)**

Establiments situats als baixos d'una antiga construcció en un dels carrers de major dinamisme econòmic de la ciutat barroca. Les llindes de fusta permeten situar la intervenció de reforma a inicis del s. XIX.

▪ **Carrer Palma de Sant Just, 5**

Portal d'habitatge reformat a inicis del segle XIX. Els propietaris de la finca no es van conformar amb posar una llinda de fusta plana i, probablement acostumats a tenir un portal coronat per un arc escarser, s'hi van fer col·locar una inusual biga corbada.

▪ **Carrer Flassaders, 45**

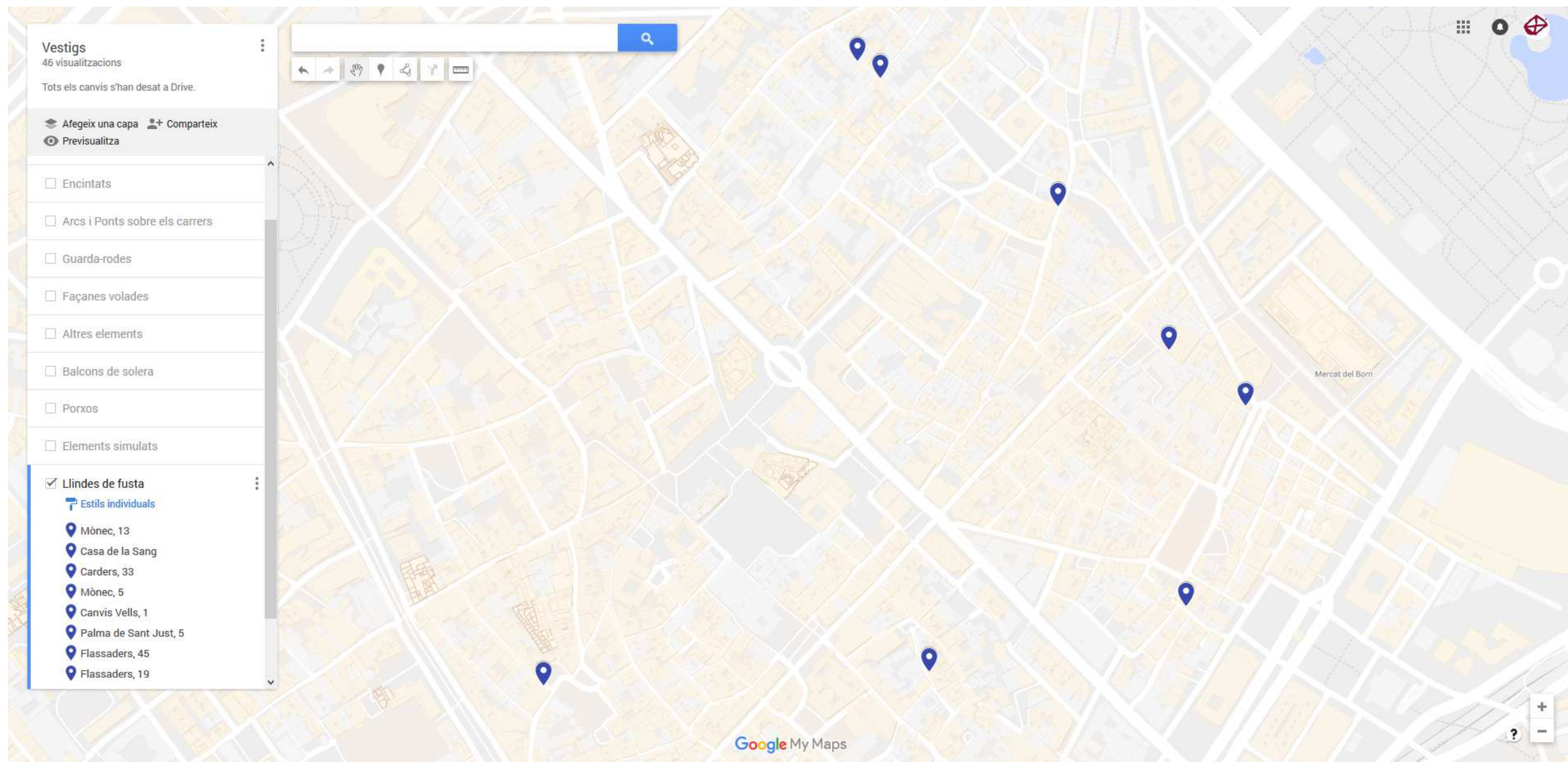
Amb la reforma realitzada a l'establiment dels baixos, aquest edifici va passar a tenir dos amplis portals amb els seus brancals motllurats amb un bordó a la cantonada. Aquest mateix element decoratiu es va esculpir a la gran biga que fa de llinda del portal. Aquest motiu ornamental ens remet a èpoques més avançades del s. XIX.

- **Carrer Flassaders, 19**

Edifici reformat a les darreries de la dècada de 1830. Presenta tres grans portals que engloben l'entresol de l'habitatge. Els dos portals de l'establiment estan coronats amb bigues de fusta. La finestra sobre la porta de veïns no només té la llinda de fusta, sinó un mainell del mateix material que parteix la planta en dues meitats.

VI – FINESTRES DE GELOSIA

Definició

FINESTRES DE GELOSIA:

Tancaments propis de finestres i finestrals d'època barroca consistents en un enreixat fet de llistons de fusta entrecreuat i corbats, formant un perfil bombat que sobresurt de l'aplom de la façana. Aquesta tipologia de tancament permetia regular la ventilació dels interiors de les cases per mitjà d'una pantalla calada que facilitava l'ombra, impeding que l'excés de sol incrementés la temperatura interior. Sovint s'ha apuntat que la gelosia també permetia observar sense ser observat, i que la seva forma bombada servia, precisament, per poder-se recolzar a l'ampit de la finestra i abocar-se al carrer sense ser vist.

Explicació / Context / Rellevància

La gelosia tingué una importància cabdal en la nova relació establerta entre el món privat i el món públic, entre la intimitat dels interiors de la casa i la vida quotidiana de l'exterior. Les gelosies es convertiren en un element molt característic de l'esperit constructiu hispànic d'Època Moderna i el seu èxit no es produí només en l'àmbit domèstic, sinó que també es podia veure en els teatres per a separar les diferents classes socials o a les esglésies amb presència de comunitats religioses femenines.

Si bé es tractava d'un element força habitual en les façanes barcelonines dels segles XVII i XVIII, la gelosia entrà en crisi a mesura que el pensament il·lustrat en criticava els mals usos que se'n feia. L'any 1762 el Capità General en va limitar la construcció, que havia d'estar sotmesa a permisos especials degudament justificats. A la dècada de 1770 la construcció de gelosies ja era pràcticament anecdòtica. Al llarg del segle XIX anaren sent substituïdes per nous tancaments, el que acabaria comportant (junt amb el fet que estaven fetes d'un material tan sensible als agents climàtics com és fusta) la seva paulatina desaparició. En l'actualitat només en queda un exemplar, a l'antiga Casa Mauri del Carrer de Montcada, 21.

Localitzacions/justificació / possibilitats

FINESTRES DE GELOSIA

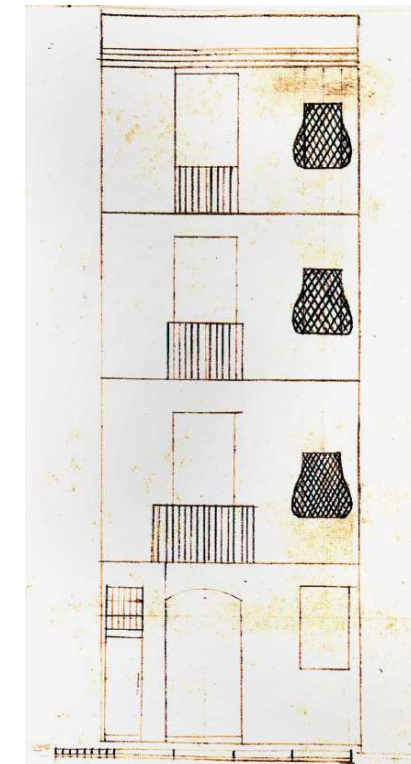
- **Montcada, 21 (Casa Mauri)**

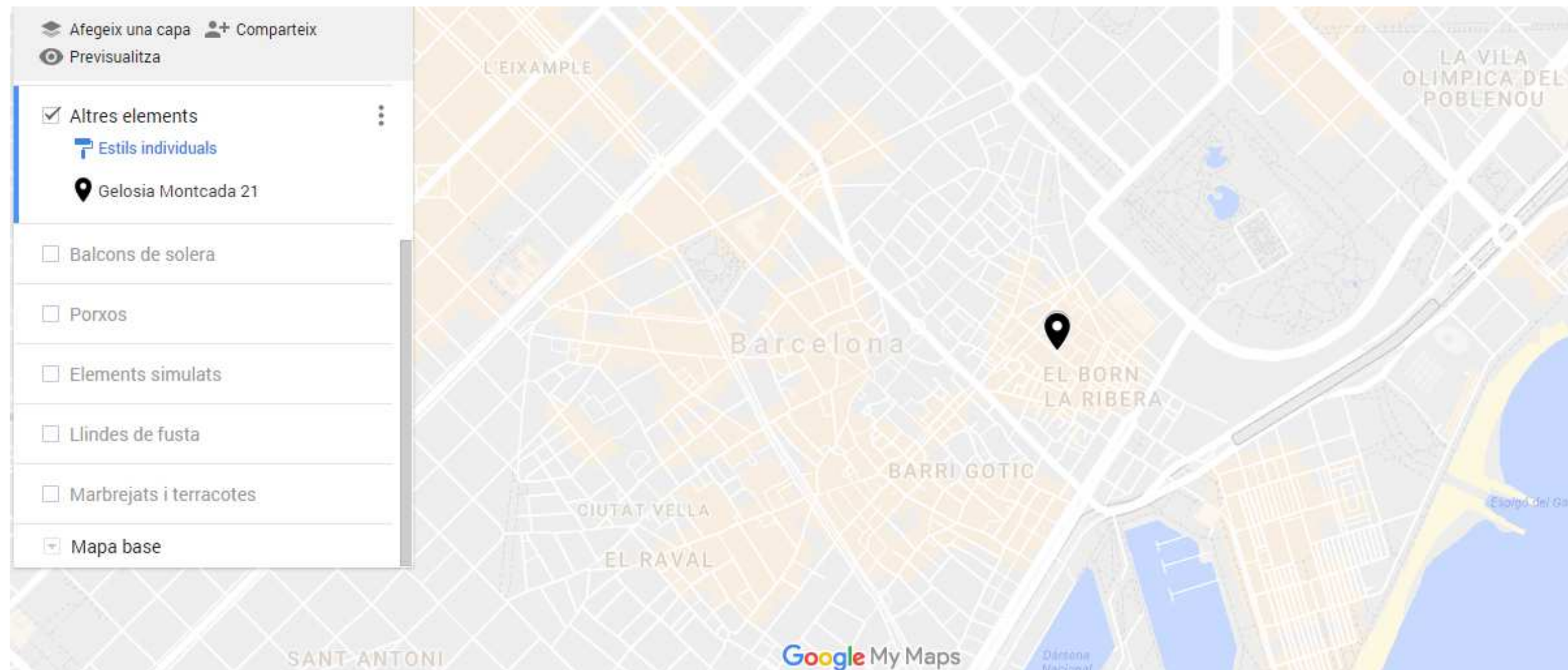
La finestra bombada de la planta noble de la Casa Mauri. Aquest tipus d'obertures era tan freqüent a les cases d'escaleta on vivien les classes menestrals com a les residències senyorials de l'aristocràcia barcelonina. La gelosia de la casa Mauri s'ha convertit en el darrer vestigi d'aquest element que era, durant el segle XVIII, un element indispensable del paisatge urbà barceloní.

Projecte de façana d'una casa al Carrer Argenteria amb gelosies a l'escala comunitària. Datat el 15 de març de 1773 (Sèrie Obreria, AHCB)

Les finestres amb gelosia també se solien utilitzar per a tancar finestres d'espais comuns que calia mantenir ventilats i pels quals no s'invertia en tancaments de vidre, molt costosos i massa delicats per a determinats espais.

VII – Façanes volades

Definició

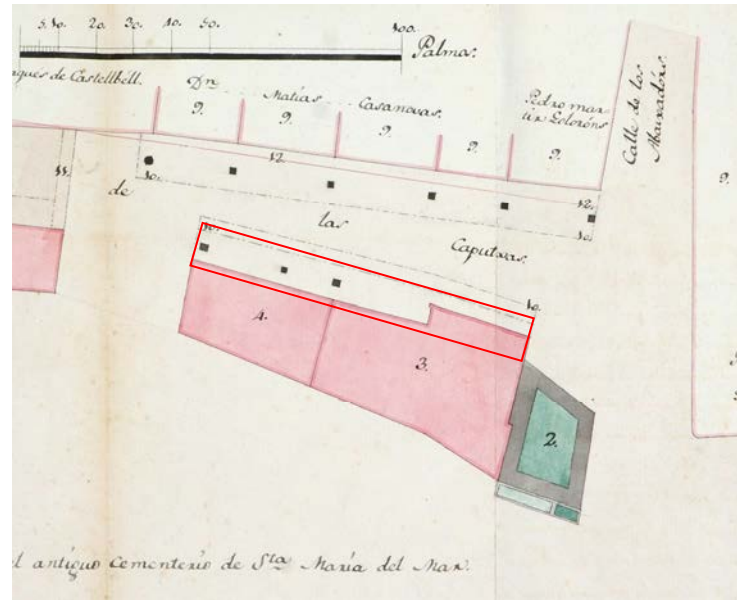
Des de la primera meitat del segle XVII es documenta a Barcelona la construcció de “volades” a les cases. La tècnica consistia en eixamplar la superfície de les plantes superiors d'un edifici guanyant pams “en volada” sobre el carrer, a partir de la construcció d'una nova façana avançada que es recolzava sobre pilars de pedra, permòdols o caps de biga. En alguns casos, les volades anaven recreixent en cada planta, encara que fos per disposar només d'un pams més de superfície. La proliferació de les volades accentuava l'estretor dels carrers de la ciutat i comprometia l'estabilitat de les façanes, les quals molts cops s'acabaven recolzant en simples caps de biga a la intempèrie.

Explicació / Context / Rellevància

La generalització de la construcció de façanes “en volada” va configurar un paisatge molt característic dels carrers de la Barcelona barroca. El creixement dels edificis a costa de l'espai públic –ja sigui sobre els carrers amb la construcció d'arcs i ponts (vegeu fitxa corresponent) o de porxos (vegeu fitxa corresponent)- era una constant que xocava amb l'interès municipal per regularitzar i eixamplar els carrers.

L'any 1721 hi va haver una primera prohibició per construir noves volades, però el cert és que encara es van atorgar nous permisos a la dècada de 1750. No va ser fins el 1768 que va quedar definitivament prohibit construir-ne de nous i fins i tot reparar les existents. En casos de permisos de reedificació de les cases, l'ajuntament n'obligava el seu enderroc. De totes maneres, i especialment quan les volades estaven recolzades sobre pilars de pedra, els propietaris aconseguien que es reconegués aquest espai. D'aquesta manera, a la pràctica s'aconseguia avançar al línia del carrer (com és el cas del carrer de les Caputxes que posem d'exemple).

Però si no hi havia cap projecte de reedificació, l'ajuntament no obligava l'enderroc de les volades, raó per la qual encara se n'han mantingut alguns exemples. D'entre aquests n'hi ha tant de volades sobre pilars (Baixada de Santa Clara o Caputxes), sobre caps de biga (Caputxes), o sobre permòdols (Plaça de les Olles).

El carrer de les Caputxes al 1815. Observi's com els volades sobre pilars era generalitzat i com, en un cas, ja s'ha produït l'avançament de la línia del carrer fins a la línia que marcaven les volades.

Localitzacions/justificació / possibilitats

▪ Carrer de les Caputxes, 3

Exemple extrem i paradigmàtic que permet explicar el guany sistemàtic d'espai de les façanes en volada, mitjançant diferents tècniques. En primer lloc tenim els pilars on es recolza una biga de fusta pel damunt dels quals hi havia ja una primera volada que avui ha quedat integrada en la línia del carrer que es va avançar. Damunt d'aquesta biga sobresurten els caps de biga que permeten una nova volada del nivell del primer pis. I al nivell del segon pis, tornen a aparèixer uns altres caps de biga que donen volada ala resta de plantes superiors.

Carrer de les Caputxes, 3

▪ **Carrer de les Caputxes, 2**

Volada de l'edifici a partir de recolzar-se sobre pilars de pedra. La distància entre la façana i els pilars fa que quasi es pugui parlar de l'existència d'un petit porxo, raó per la qual en alguns casos es va acabar consolidant la línia de façana avançada (com a l'altra banda del carrer de les Caputxes (veure exemple anterior i plànol de 18 15 adjuntat). Pilars similars al porxo de davant la Llotja.

▪ **Carrer de les Caputxes, 10 / Canvis Nous, 15**

Volada sobre caps de biga, reforçada amb elements de ferro. Destaca la solució de la volada a la cantonada roma amb el carrer dels Canvis Nou.

▪ **Plaça de les Olles, 7**

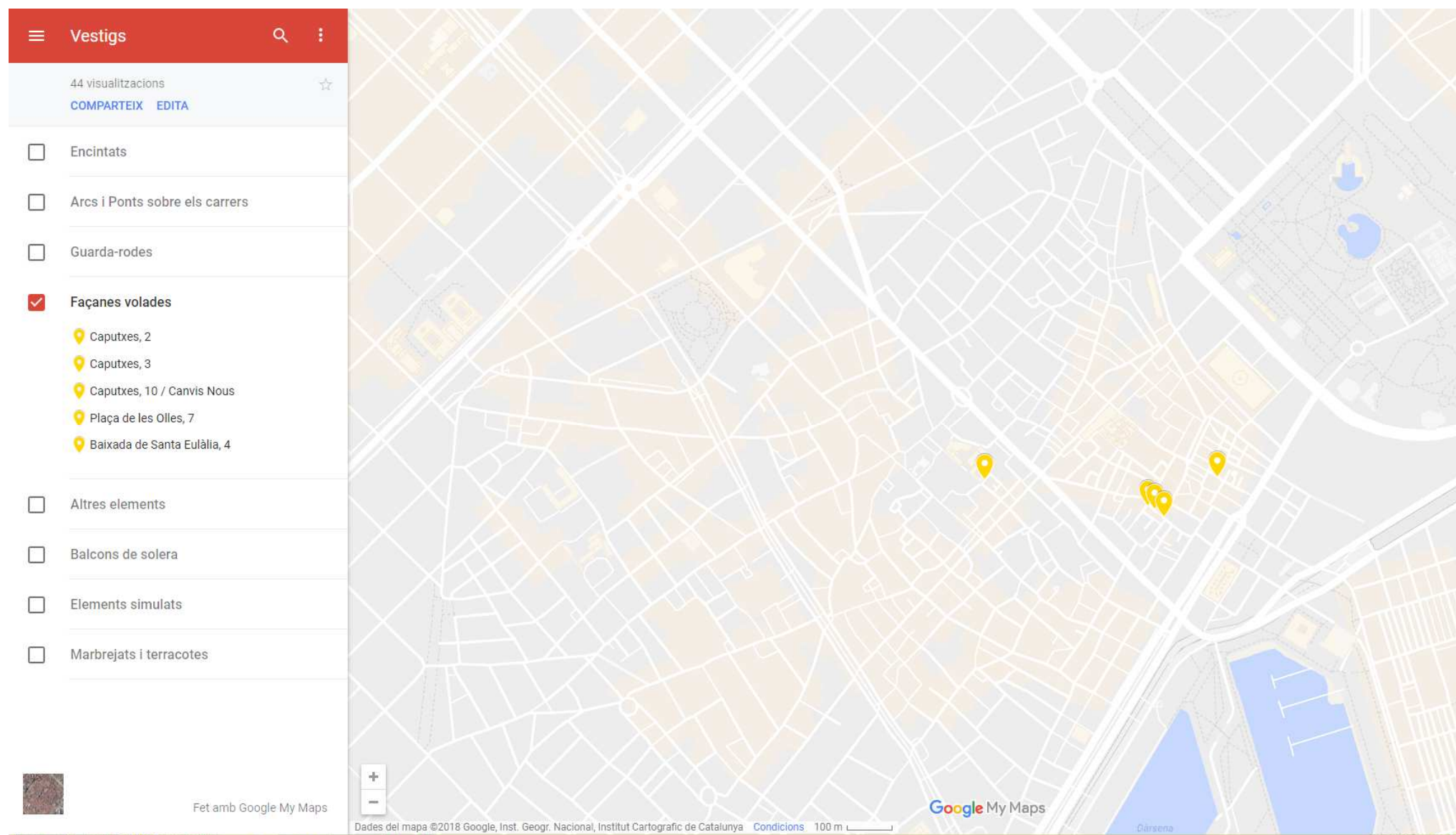
Volada sobre permòdols de pedra i fusta al primer pis i nova volada amb el mateix sistema a partir del segon pis. Aquest sistema és el que ofereix menys guany d'espai, ja que la "volada" ocupa exclusivament el gruix de la biga de fusta, poc més d'un pam.

▪ **Baixada de Santa Clara, 4**

Volada aconseguida a partir de pilars de pedra sobre els que es recolza una biga de fusta. La línia en volada supera encara una mica la biga de fusta ja que sobre la mateixa encara s'hi recolzen uns altres caps de biga. L'espai guanyat es força considerable i la línia de façana s'ha acabat definit a la línia dels pilars.

VIII – GRUES PUJA-MOBLES

Definició

GRUES PUJA-MOBLES:

Dispositius metàl·lics, generalment fets a base de perfils de ferro forjat, que servien de suport a un sistema de corrioles per tal de pujar mobles i objectes voluminosos i/o pesants als nivells superiors d'un immoble. Solien ser elements fixes encastats a les parts altes de la façana, disposats a la cornisa o el coronament dels edificis. Sempre es disposaven alineats amb els eixos verticals d'obertures (bàsicament balcons), ja que havien de servir per pujar elements voluminosos de manera directa, del carrer a casa.

Aquest enginy d'ús comunitari permetia a tots els veïns pujar amb cordes i politges aquells elements mobles que no podien ser pujats a través de l'escala de veïns, que especialment en els segles XVII i XVIII eren angostes i de forta pendent.

Explicació / Context / Rellevància

A mesura que es consolidava la tipologia de les cases d'escaleta o immobles plurifamiliars en què cada replà estava habitat per una família, els edificis barcelonins van anar creixent en alçada. Durant l'Època Moderna es produïren importants increments demogràfics que van donar lloc a fenòmens com una certa pressió urbanística i un major grau d'especulació i aprofitament de les finques.

Aquestes "cases d'escaleta" partiren d'unes escales de veïns força estretes (sovint de desenvolupament helicoidal) i disposaven d'uns replans molt reduïts, de manera que les grues de forja de la façana eren pràcticament la única manera de pujar càrregues als pisos superiors. Més enllà dels seus usos pràctics, aquest giny també va ser utilitzat com a element decoratiu que aportés plasticitat a la façana: durant el segle XVIII molts d'aquests ferros arribaren a adoptar formes riquíssimes, simulant dracs alats, llangardaixos rampants i altres bèsties fantàstiques. Malauradament se'n conserven molt pocs exemplars in situ, encara que, al Museu del Cau Ferrat (Sitges) es conserva una

interessant col·lecció d'aquest tipus de grueta dins d'una extensa col·lecció de ferrament antiga que havia anat atresorant l'artista Santiago Rusiñol.

A inicis del segle XIX aquests ferros van adoptar altres formes no figuratives d'inspiració classicista, a base de reganyols, volutes entrelaçades o rosetons. Avançada la centúria es van començar a produir noves grues de fosa, algunes acabades amb una biga metàl·lica.

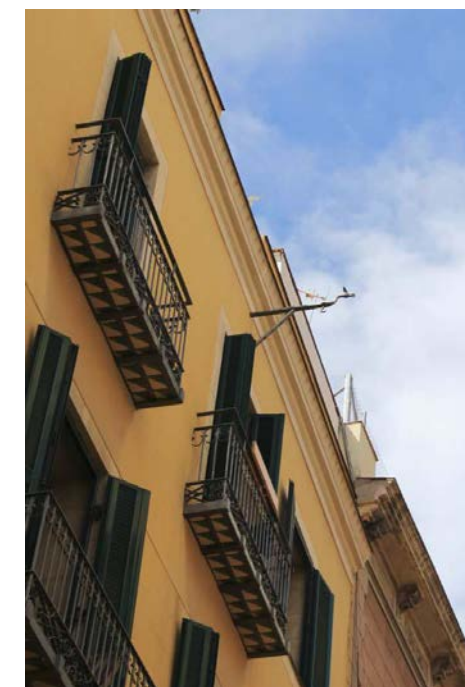
La història d'aquest element va viure els seus últims moments durant el primer quart del s. XX, convertit, però, en simples bigues de ferro colat amb l'extrem arrodonit i una corriola a l'extrem. El fet que els vestíbuls i escales de les noves i construccions de l'eixample eren cada cop més espaioses i accessibles, així com la introducció i ràpida expansió de l'ascensor, va sentenciar definitivament aquest element.

Localitzacions/justificació / possibilitats

GRUES PUJA-MOBLES

▪ Sant Pere més alt, 35 i 37

Grua de ferro forjat en dos edificis veïns, ambdós de finals del s. XVIII, amb les seves grues de ferro forjat en forma de drac, reforçades amb una riosta. Just davant, a Sant Pere més Alt 46, hi ha un exemplar de grueta d'inicis del segle XIX, a base de reganyols entrelaçats.

▪ **Sant Pere més Baix, 35**

Edifici del segle XVIII coronat amb una cornisa feta a base de teules, de la que sobresurten dues gruetses en forma de llangardaix. Conserven l'argolla original.

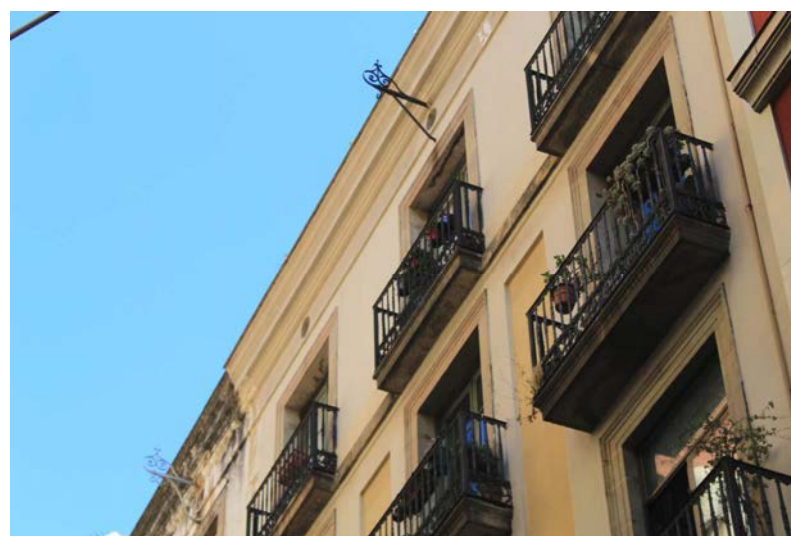
▪ **Carrer Carders, 34**

A la cornisa d'aquest edifici s'hi conserva una grueta de ferro forjat que, tot i que no presenta ornamentacions, destaca per haver conservat íntegrament tot el sistema de corriola, per on es passava la corda que havia de servir per pujar els pesos.

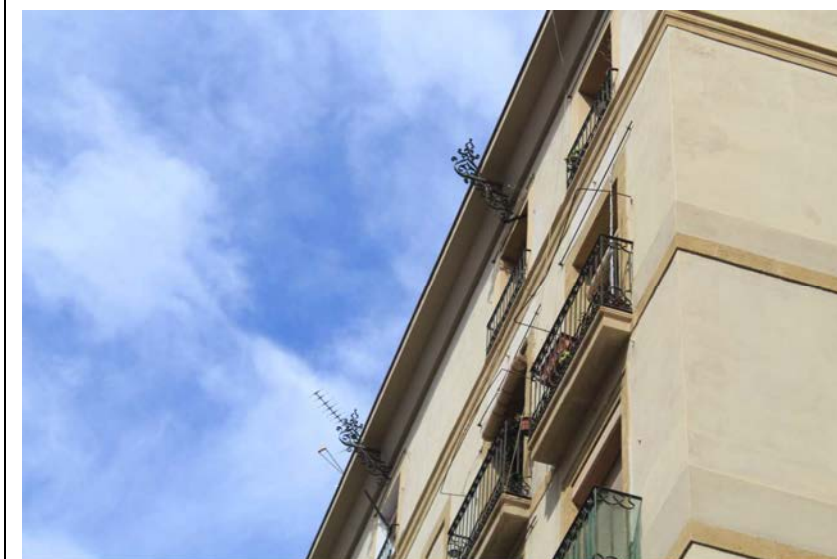
▪ **Carrer Avinyó, 18**

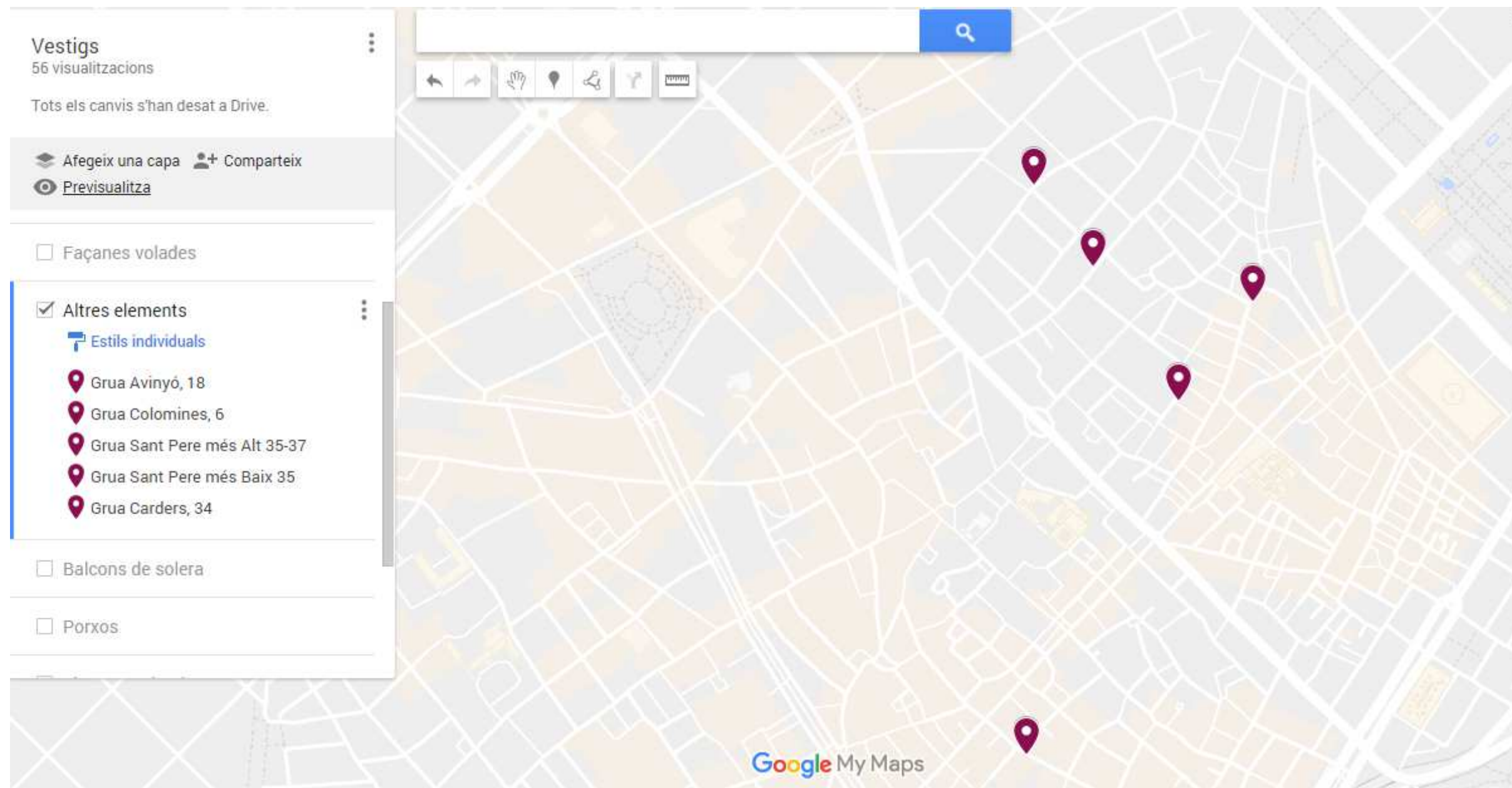
Edifici de principis de la primera meitat del s. XIX que conserva, a més de mènsules de terracota aplicades a les llosanes dels balcons, les seves gruetses decorades a base de reganyols.

▪ **Carrer Colomines, 6**

En aquest edifici de gust academicista de 1830 s'hi conserva unes de les gruetses més ricament decorades del barri de Santa Caterina, a base de volutes i reganyols que les converteixen en un element més de la decoració de la façana.

IX- Porxos

Definició

Un porxo (o porxada) és un espai de lliure circulació obert al carrer, suportat per pilars, columnes o arcs, i que es troba adossat a la façana d'un edifici o –més habitualment- amb part de l'edifici construït al seu damunt. En els porxos hom pot circular a nivell del carrer, sota cobert, mentre que al seu damunt s'hi desenvolupa la resta de l'edifici, o una terrassa.

La construcció de porxos o porxades va ser habitual en època medieval a molts pobles i ciutats de Catalunya, creant espais públics aixoplugats on habitualment s'hi realitzaven activitats artesanals o comercials. Sense necessitat de fer una llista exhaustiva trobem porxos o places porticades a ciutats com Vic, Tarragona, Balaguer, Cardona, Girona, la Seu d'Urgell, etc.

Explicació / Context / Rellevància

Tot i que la tradició constructiva de porxos és fonamentalment d'època baixmedieval, la dinàmica de creixement urbanístic de la ciutat de Barcelona ha fet que ens hagin quedat pocs elements porticats d'aquesta cronologia. En canvi, gaudim d'excel·lents exemples d'arquitectura porticada de nova planta del segle XIX. Distingirem, doncs, entre aquests dos tipus de porxades d'origen i cronologia dissemblant.

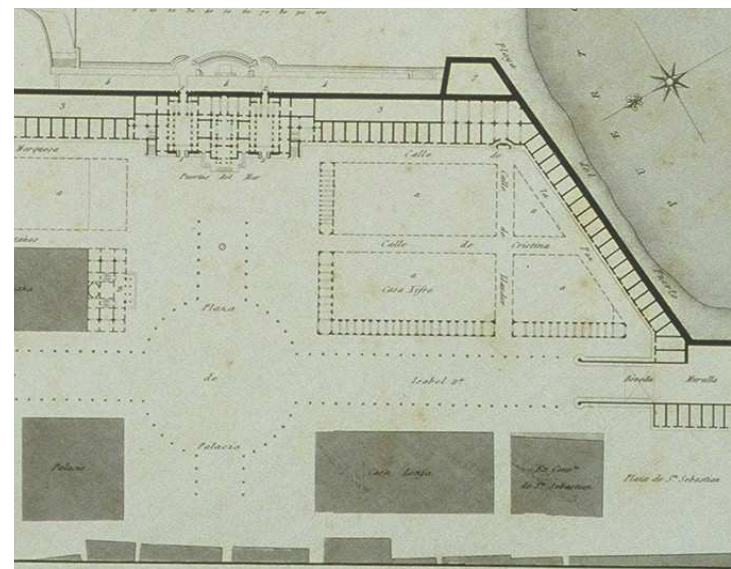
Sota els porxos, les cases que hi tenien obrador acostumaven a exposar el seu material o fins i tot a exercir el seu ofici. Segurament, els porxos barcelonins més destactats de tots van ser les "voltes dels encants", desaparegudes amb l'obertura de la Via Laietana al 1908. En aquests porxos s'hi desenvolupava una important activitat comercial, i es produïen les vendes en subhasta o "encants" de béns mobles habituals en determinades disposicions testamentàries. Al carrer Consolat del Mar (vegeu fitxa) hi ha encara un espai porticat que seguia la línia dels antics porxos medievals, però de cronologia del segle XIX. Els porxos més antics de la ciutat estan només molt parcialment conservats a la plaça de Sant Agustí Vell.

Alguns d'aquests espais de porxo sobre pilars són certament de reduïdes dimensions, quasi confonent-se amb el que podrien ser les cases amb volada més extrema, com els que també trobem al carrer de les Trompetes (vegeu fitxa).

El porxos de les voltes dels encants abans del seu enderroc el 1908

L'arquitectura neoclassicista del segle XIX va recuperar la construcció d'edificis i espais monumentals porticats. El primer exemple a Barcelona el tenim amb el projecte d'urbanització del Pla de Palau de Josep Massanés de 1834, que donarà origen edificis com els del porxos d'en Xifré (vegeu fitxa)

Pocs anys després Francesc Daniel Molina projectaria el 1848 la gran plaça porticada coneguda amb el nom de Plaça Reial, en terrenys del derruït convent dels caputxins. Més tardans van ser els altres grans edificis porticats de Barcelona: els porxos de Fontseré, dissenyats el 1872-1874 com a nou front del actual passeig Picasso un cop enderrocada la Ciutadella.

Localitzacions/justificació / possibilitats

▪ **Plaça de Sant Agustí Vell,13 i carrer del Portal Nou**

Antic porxo medieval del qual es conserven dos arcs apuntats de pedra, que són els que definien l'espai porticat. El forjat actual es de bigues de fusta, tot i que originalment devia de ser de volta. L'espai porticat continua vers el carrer del Portal Nou, però més reduït i definit per uns simples pilars.

El porxo de Sant Agustí Vell és el més antic conservat a tot Barcelona

▪ **Carrer de les Trompetes**

Exemple de porxo realitzat a partir de pilars de pedra, en aquest cas doblats i de cronologia barroca. No es pot parlar estrictament d'un edifici porticat, però l'espai cobert depassa el que podria ser una volada. La seva proximitat al que van ser les Voltes dels Encants i al mateix arc del carrer de les Trompetes i dels Orgues configurava un conjunt molt singular, amb continuació del porxo a Consolat de Mar, 31.

- **Consolat de Mar, 31**

Únic element porticat de l'antiga línia dels porxos del carrer del Consolat del Mar. No es tracta de cap resta de les antigues "Votles dels encants" desaparegudes durant l'obertura de la Via Laietana. De totes maneres és interessant veure la continuïtat de l'espai cobert en aquest sector de la ciutat, amb relació al porxo del carrer de les Trompetes i dels passos coberts propers.

- **Carrer del Rec**

La construcció de la Ciutadella a partir de 1716 va suposar l'enderroc de tota una àrea del barri de la Ribera (vegeu fitxa corresponent Convent de Sant Agustí) i, i taimbé el desviament i nova canalització del traçat del Rec Comtal. Aquest és l'origen del carrer del Rec, per on es va fer passar la nova el nou traçat. Les cases que hi donaven front va reedificar-se amb l'obligatorietat de tenir una porxada que circuclava paral·lela al Rec. En origen –i encara s'han mantingut força exempeles- la porxada funcionava com a terrassa del pis principal de la casa.

- **Pla de Palau / Passeig Isabel II. Porxos d'en Xifré (també Porxos Collasso i Porxos Vidal Quadras)**

L'enderroc de la muralla de mar va alliberar tot un nou espai ciutadà la urbanització del qual va realitzar-se a partir d'un projecte monumental dissenyat per Josep Massanés el 1834. Massanés va projectar 4 illes de cases, els fronts principals de les quals que donaven al Pla de Palau i al passeig d'Isabel II havien de construir-se amb unes façanes proticades. La construcció efectiva de les cases havia d'anar a càrrec del promotor que adquirissin els diferents solars, raó per la qual tot i que es va mantenir el projecte de porxos, ni aquests són homogenis, ni els dissenys del conjunt de les cases és idèntic.

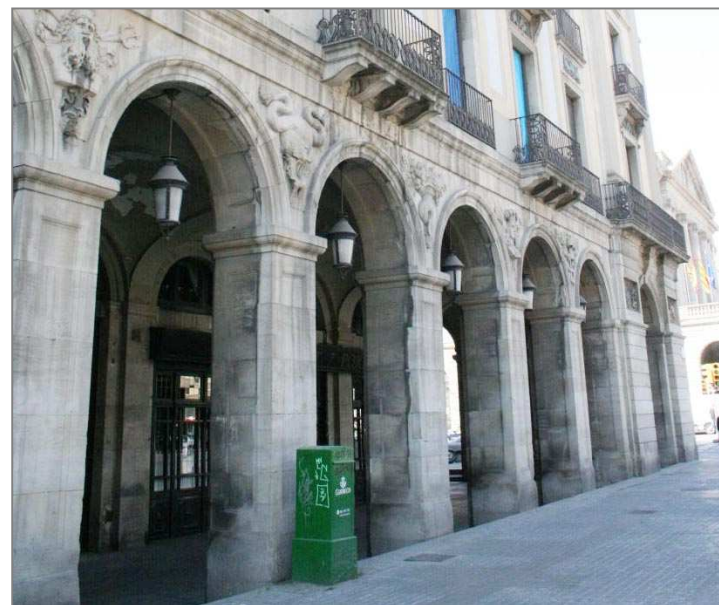
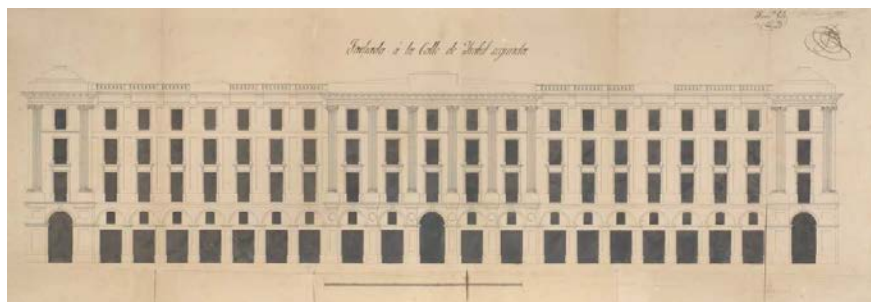
El primer frontis que es va construir és el de les cases Collasso (Pla de Palau 19 / Reina Cristina 14), que destaca per la solució porticada a base de columnes de pedra d'ordre dòric.

Porxos de la casa Collasso, amb la seva columnataestriada dòrica

El conjunt més conegut i que ha arribat a donar nom el genèric és el dels Porxos d'en Xifré. El disseny d'aquest edifici –que de fet ocupa tota l'illa de cases definida pel Pla de Palau, el passeig d'Isabel II i i els carrers de Llauder i Reina Cristina- és obra dels arquitectes Francesc Vila i Josep Buxareu. En comptes de columnes, els autors van executar el porxo amb pilars o matxons de pedra, amb ornamentacions, model que també es va realitzar a les cases Vidal Quadras de Passeig d'Isabel II/ Pa sota muralla. L'edifici és un dels exemples més paradigmàtics de la nova arquitectura neoclassicista de Barcelona.

Imatges dels Porxos d'en Xifr

▪ **La plaça Reial**

La plaça Reial s'aixeca als terrenys que antigament havia ocupat el convent dels Caputxins. Després de la desamortització (1835), molts dels antics convents van destinar-se a equipaments municipals –com el mercat de la Boqueria o el de Santa Caterina-, mentre que d'altres van ser venuts en subhasta. En el cas del convent de Caputxins, l'Ajuntament de Barcelona va aprofitar l'ocasió per a dur a terme una nova urbanització d'aquest espai, a tocar de l'eix transversal del carrer Ferran obert a partir del trienni liberal (1820-23).

El disseny de la nova plaça va ser obra de l'arquitecte Francesc Daniel Molina, a partir d'un projecte realitzat el 1848 i que va començar a materialitzar-se a la dècada de 1850.

Tots els edificis que donen a la plaça són porticats, seguint un mateix model neoclassicista que pretén donar un caràcter monumental a tot el conjunt.

- Passeig Picasso (Porxós Fontseré)**
 Un cop enderrocada la Ciutadella de Barcelona (1869), l'arquitecte Josep Fontseré va projectar la reurbanització de l'espai alliberat. Aquest va ser l'origen, no només del parc de la Ciutadella, sinó del mercat del Born i tota l'àrea del seu voltant. El projecte de Fontseré (1872-74) preveia que el nou front de cases davant del Parc –actualment passeig Picasso– havia de construir-se a partir d'una arquitectura porticada. Tot i la inspiració neoclassicista, el seu va ser un projecte molt més eclèctic i que va anar materialitzant-se d'una manera lenta. Alguns edificis del conjunt són ja del segle XX, i fins i tot algun, de recent construcció (Passeig Picasso 24)

☰ Vestigs
🔍 ⋮

47 visualitzacions ☆

[COMPARTEIX](#) [EDITA](#)

- Encintats
- Arcs i Ponts sobre els carrers
- Guarda-rodes
- Façanes volades
- Altres elements
- Balcons de solera
- Porxos**
 - 📍 Porxos Collasso
 - 📍 Porxos d'en Xifré
 - 📍 Carrer de les Trompetes
 - 📍 Punt 4
 - 📍 Conjunt del carrer del Rec
 - 📍 Plaça de Sant Agustí Vell
- Elements simulats
- Llindes de fusta
- Marbrejats i terracotes

X – Tensors cablejat tramvia

Definició

Els tensors del cablejat són peces metàl·liques de ferro col·locades a les façanes dels edificis dels carrers per on circulaven els tramvies i que tenien la missió de mantenir la tensió i alçada del cablejat elèctric que alimentava els combois. El cable electrificat havia d'anar pel centre del carrer seguint el traçat de les vies –o no si es tractava de trolebusos amb rodes i sense rails- mantenint l'alçada apropiada per a què s'hi enganxés la perxa o trol que portaven al sostres els vehicles i que havia d'estar en contacte permanent amb el cablejat elèctric. Les peces – ancorades a les façanes- tenien una o diverses anelles que permetien regular la tensió del cablejat.

Explicació / Context / Rellevància

Els primers tramvies de Barcelona daten de 1872 i funcionaven per tracció animal, és a dir, tirats per cavalls. Posteriorment, hi va haver també una línia moguda per vapor, que es dirigia cap a Sant Andreu del Palomar.

No va ser fins a final de segle XIX que no es va optar pel model de tramvies elèctrics mitjançat cablejat elèctric. El 1898 es va fer la primera instal·lació d'aquest sistema i un any més tard s'inaugurà la primera línia de circumval·lació elèctrica. Durant els primers anys del segle XX, la companyia "Barcelona Tramways" va desplegar una intensa xarxa d'electrificació i els tramvies elèctrics es van convertir en el mitjà de transport públic quasi exclusiu de la ciutat. Aquesta tecnologia va omplir el cel de la ciutat d'un entramat de cables que definien un curiós paisatge i va generar la necessitat de l'ancoratge i tensió dels cables que s'havia d'aconseguir o través de les peces metàl·liques que es col·locaven a les façanes o, quan no era possible, a través de pals o posts. La cirucl·lació de tramvies no estava segregada de la resta de vehicles i algunes línies passaven per carrers realment estrets, sovintejant els accidents.

Durant la postguerra, moltes línies de tramvies van passar a ser de trolebusos que si bé igualment s'alimentaven del corrent

elèctric pel mateix sistema, no necessitaven de vies al carrer.

L'any 1971 es van desmantellar definitivament les línies de tramvies de Barcelona, llevat de la del Tibidabo. Quan se suprimia un trajecte, es desmuntava la xarxa d'alimentació elèctrica i, a vegades molt més tardanament perquè calia repavimentar la calçada, les vies. Però els rosetons o tensors de les façanes dels edificis van romandre, sense ús, com a mut testimoni d'un paisatge de cablejat desaparegut i que avui dia conviu amb d'altres elements de subministraments o caixes de les companyies telefòniques.

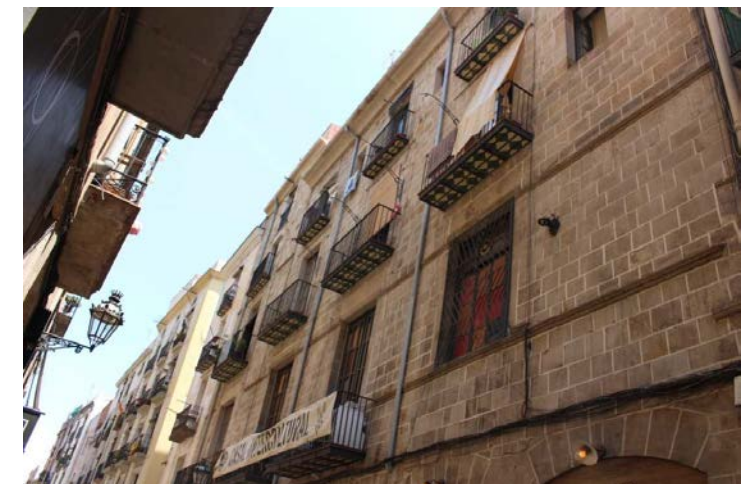

Localitzacions/justificació / possibilitats

▪ Carrer de Carders

Tot i que associem la xarxa de tramvies elèctrics de Barcelona amb la comunicació de la ciutat de l'eixample i dels pobles del pla agregats, algunes tramvies també circulaven per l'interior de Ciutat Vella. I per tant, requerien del cablejat electrificat i dels tensors. El cas més paradigmàtic i on s'han conservat més elements (de fet no es retiraven si no hi havia una reedificació de la façana) és el del carrer Carders, a les façanes de les cases núms. 5, 6, 12 i 9.

Carders, 12 (També encintat)

Carders, 9

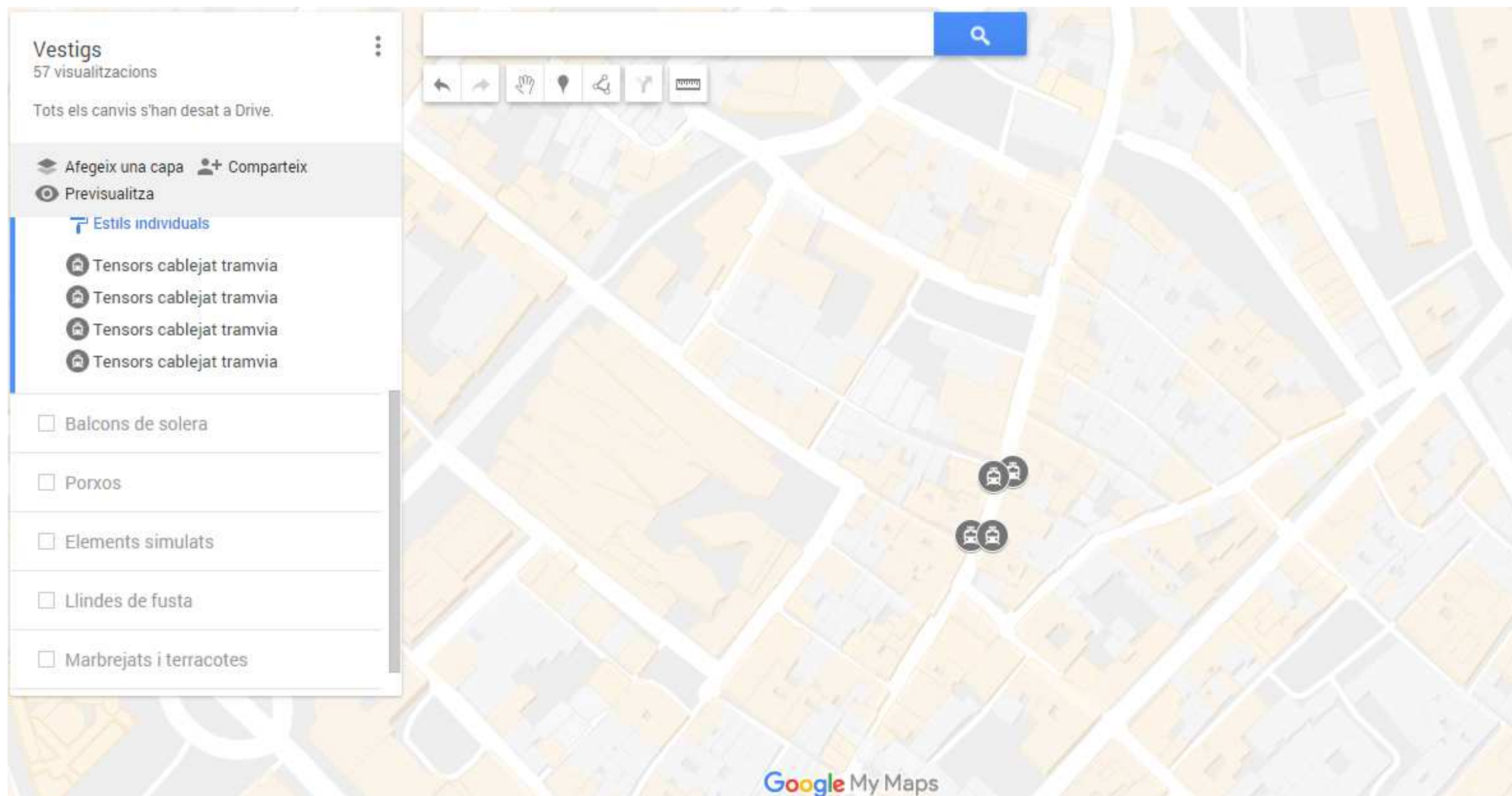

Carders, 6

Carders, 5

XI – MARBREJATS I TERRACOTES

Definició

TERRACOTES:

Elements decoratius aplicats a les façanes dels edificis vuitcentistes a base d'elements escultòrics exempts i de plaques amb relleus i baixos relleus fets d'argila modelada, motllurada i endurida al forn.

Aquesta tècnica permetia aplicar ornamentació a les façanes dels edificis nous i/o reformats sense sobrecarregar el pes dels paraments, però omplint-los de recursos efectistes de gran plasticitat. La terracota era emprada per a realitzar tot tipus d'ornaments: des d'elements pseudoarquitectònics de gust clàssic (capitells, frisos, cornisetes i modillons) fins a elements vegetals (volutes i rosetes), passant per tot tipus d'elements figuratius com busts, escultures, gerros o hídries).

MARBREJATS:

Des de mitjans del s. XIX, estucs i revestiments aplicats a les façanes per tal de ocultar els materials constructius, que solien alternar l'obra de maó i la reutilització de materials d'enderroc.

Gràcies a aquests acabats, realitzats amb estuc o escaiola mesclats amb pols de marbre de tots els colors, es lliscaven els paraments per tal d'ocultar l'austeritat del material original i simular una major riquesa de materials constructius.

Explicació / Context / Rellevància

El "Bando del Buen Gobierno", promulgat per l'ajuntament l'any 1838, és un plec de normatives dirigides a promotors i constructors amb la finalitat de fixar patrons constructius que uniformitzessin i embellissin la ciutat. El "Bando" estipulava les alçades dels forjats, les dimensions d'obertures i balcons i limitava l'alçada dels edificis, que només podia superar-se "*bajo concesion del ayuntamiento a frentes decorados con algún orden*

arreglado de arquitectura" i determinava "que el pintado o color que se dé a la fachada deberá ser igual a uno de los aprobados por el Excmo. Ayuntamiento". Com que es fixaven les dimensions i característiques de tots els elements que havien de configurar les façanes, els constructors es van aferrar als elements decoratius i revestiments com a únics elements que permetien dotar de certa distinció els seus edificis.

L'any 1846, una esmena del mateix "Bando" va donar encara més embranzida al desenvolupament de nous recursos ornamentals en façana: "*esta ciudad ha acordado permitir la altura de cien palmos a todas las fachadas de edificios cuyo buen gusto arquitectónico y riqueza en los adornos las haga dignas de esta concesión*". Aquesta nova normativa donava via lliure a la construcció d'immobles amb més alçada a canvi, només, de garantir un programa ornamental de qualitat.

En aquest context, elements tant econòmics com les plaques de terracota o els estucs a imitació de pedra visquessin un gran boom. En aquell període proliferaren tot tipus de bòbiles especialitzades en elements seriatos de terracota, produïts de manera gairebé industrial en processos cada cop més econòmics i fàcils que permetien omplir les façanes d'elements ornamentals no gaire pesants però voluptuosos.

Més enllà de les normatives, cal apuntar que en la mentalitat de principis del s. XIX encara era impensable que els austers materials constructius emprats en l'edificació d'una casa fossin aparents a la vista i es va començar a desenvolupar revestiments texturitzats que imitaven l'aparença dels carreus de pedra, de marbre i jaspis nobles. Aquest tipus d'acabat, força econòmic, però de gran impacte visual, tindria un interès destacadíssim per una societat fixada en l'aparença i l'exposició pública del gust i el refinament. La falsedat dels materials i els efectes òptics, amb elements simulats, testimonien un període on el que semblava era més important que el que era.

Localitzacions/justificació / possibilitats

TERRACOTES

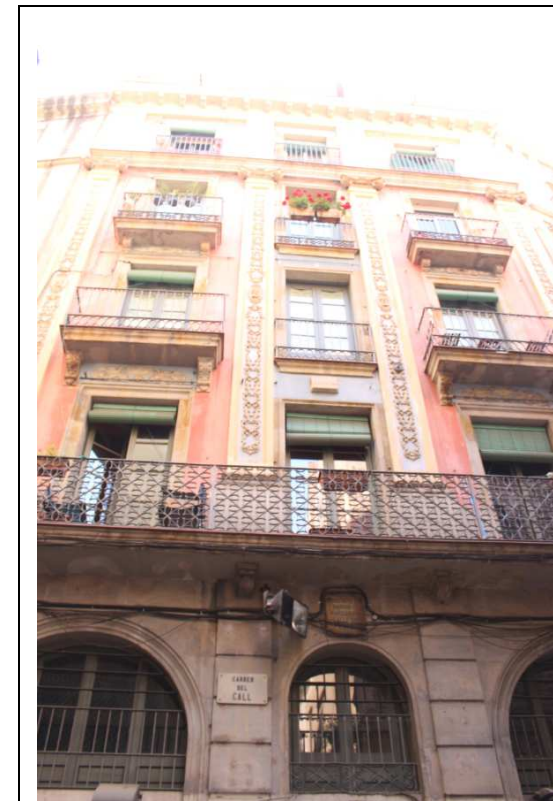
- **Sant Pere més Alt, 70 i 68.**

Edificis veïns amb de 97 i 100 pams d'alçada respectivament. El de la dreta va poder superar l'alçada del veí d'acord amb el "Bando del buen gobierno" de 1846, ja que la seva façana va ser enriquida amb relleus de terracota aplicats a pilastres, llindes i mènsules.

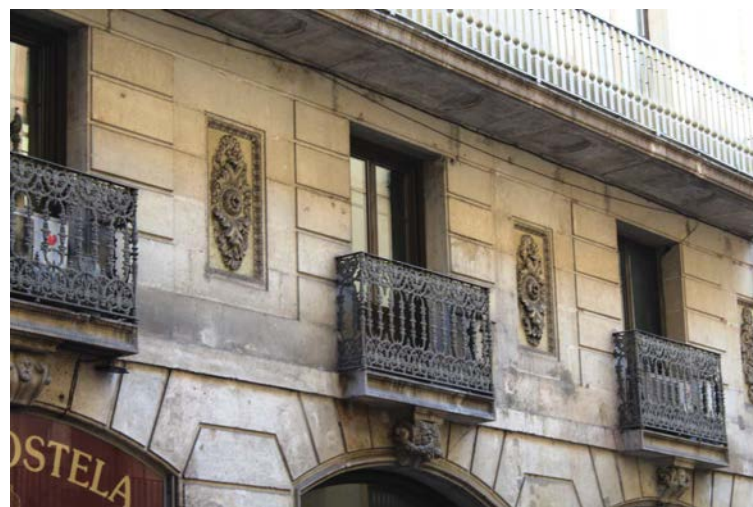
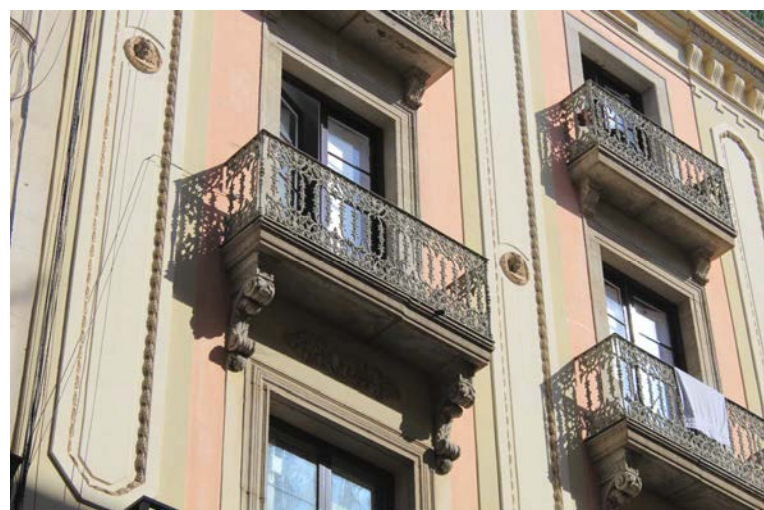
▪ **Carrer del Call, 6, 8 i 10**

Tres finques veïnes que exemplifiquen a la perfecció com, els edificis del nucli més antic de la ciutat, van ser remodelats en ple segle XIX amb la finalitat d'acollir habitatges de major qualitat. Per tal de rebre els permisos suficients per a remuntar l'edifici i fixar nivells de forjat més generosos, les tres cases van emprar la terracota aplicada, en forma de capitells jònics, medallons clàssics, rosetes i elements vegetals entrellaçats, que recorren les tres façanes.

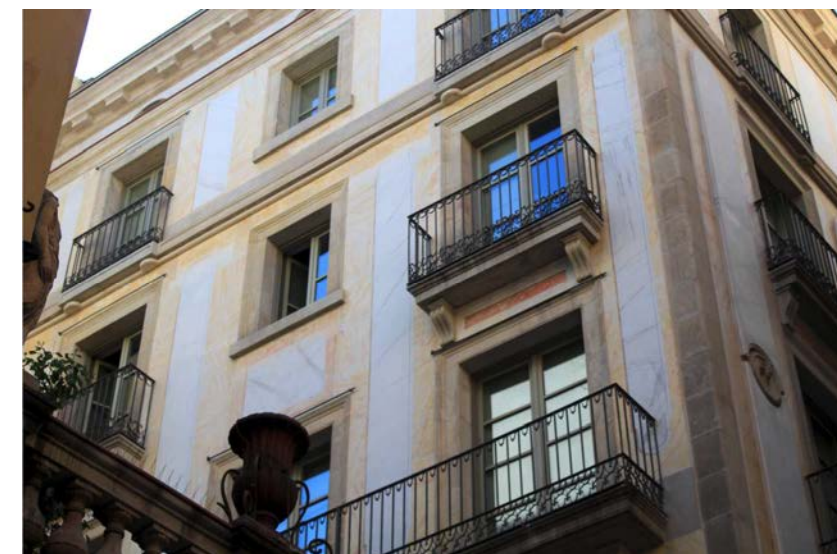
▪ **Carrer de Ferran, 30**

En aquest edifici la terracota és present en tots els nivells: al basament, en forma de plafons florals a l'entresol, i als pisos superiors, en forma de modillons als balcons i de motllura vertical als murs. La part central d'aquesta façana conté medallons amb bustos de gust classicista.

▪ **Carrer de Petritxol, 17**

Edifici de gran interès artístic que recull les dues tècniques decoratives: la terracota aplicada en forma de medallons, balustres i fins i tot d'escultura exempta i el marbrejat aplicat als murs, que simulen estar aplacats amb tot tipus de jaspis blancs, grocs i rogencs.

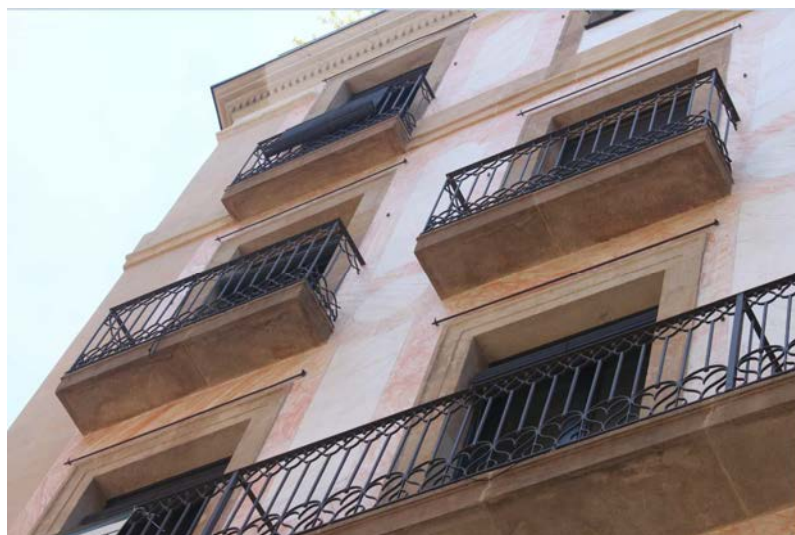
▪ **Carrer d'Avinyó, 14**

Edifici de veïns revestit amb morters que imiten un aparell de carreus regulars d'aplatat de marbre de color blanc que recobreix les quatre plantes superiors i la cornisa superior.

▪ **Carrer de la Pietat, 12**

Edifici construït de bell nou a mitjan s. XIX amb les plantes superiors revestides amb un morter que imita el marbre blanc i rosat, formant quarterons que enriqueixen i donen ritme els trams de mur compresos entre els balcons. Fins i tot el parapet que tanca el terrat imita els colors de la pedra de Montjuïc, tot i ser fet d'obra de maó revestida.

▪ **Carrer Carders, 14**

Edifici de veïns construït l'any 1853 que amaga l'obra de maó dels murs i obertures sota un aparent marbre groc ornat amb quarterons de fals marbre blau i blanc. La planta baixa imita un carreuat de pedra vetejada.

▪ **Carrer d'Avinyó, 3**

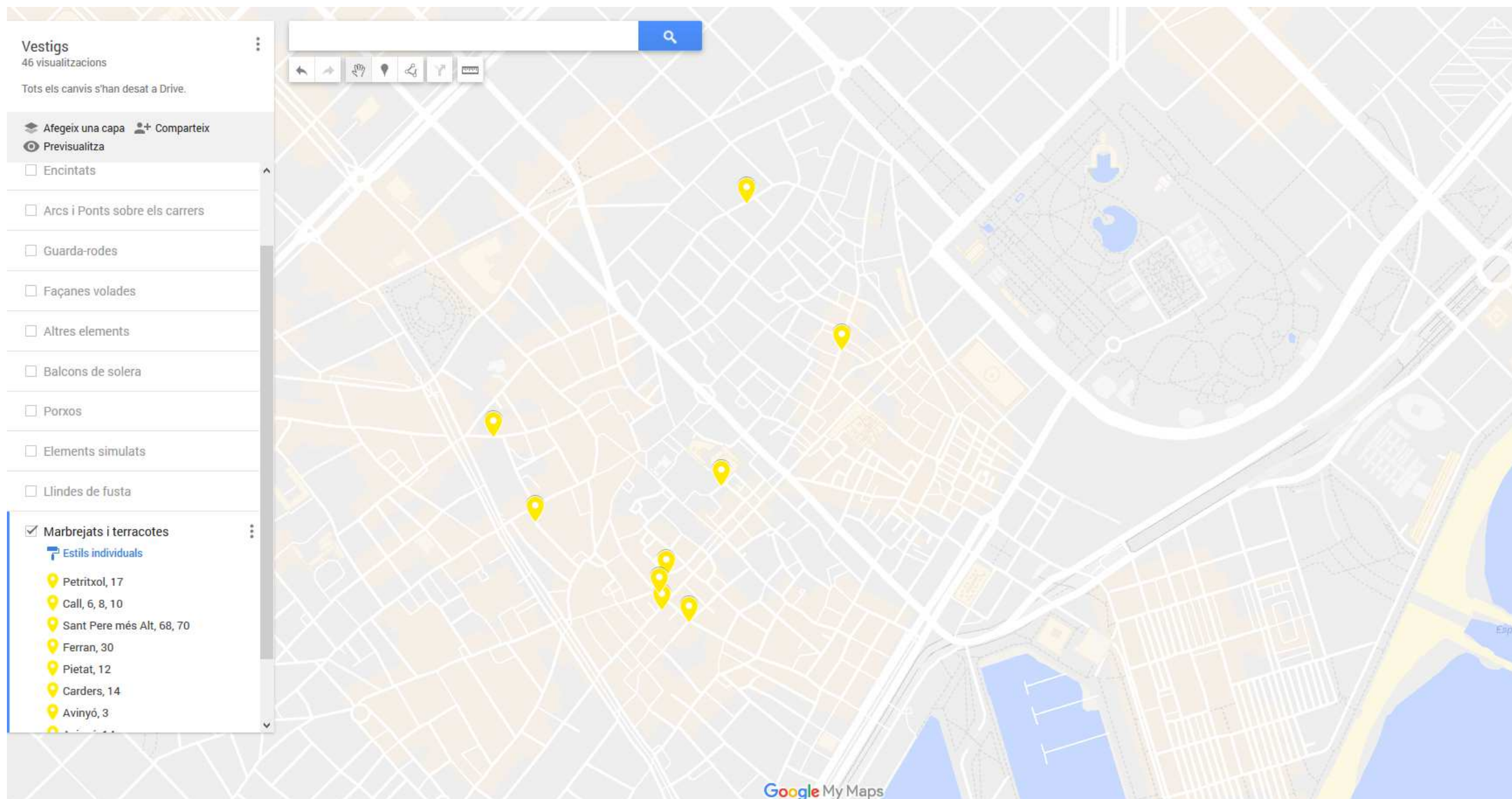
Edifici originari d'inicis del s. XVIII que, per tal de ser ampliat i remuntat, es va revestir amb un refinat morter que imita un aplacat de marbre blanc i jaspi gris vetejat.

- **Carrer Canuda, 6 (Casa del Baró de Sabassona)**

El marbrejat també s'utilitzava, en casos excepcionals, en els vestíbuls i patis centrals dels casals més nobles de la ciutat, com és el cas de la casa del Baró de Sabassona, actual seu de l'Ateneu Barcelonès. Les parets i les voltes de l'espai simulen un aplacat motllurat de marbre blau i crema.

XII – Pedres amb inscripcions jueves

Definició

Les pedres amb inscripcions jueves que podem veure en les façanes d'alguns edificis barcelonins del segle XV són fragments de làpides de l'antic cementiri jueu de Montjuïc, reaprofitades com a material constructiu.

Explicació / Context / Rellevància

L'assalt al Call de 1391 i la posterior dissolució de l'aljama barcelonina va fer que la comunitat jueva de Barcelona es veiés desposseïda de les seves propietats. Entre els seus béns hi havia el cementiri jueu de Montjuïc i, en ell una gran quantitat de làpides de pedra que van esdevenir propietat de la Corona. El rei Joan I ja va fer donació l'any 1395 de 30 pedres del cementiri jueu per a les obres de la capella de Nostra Senyora de la Canal –al Portal Nou, actualment enderrocada. Les làpides eren un material preuat i durant el segle XV i XVI la corona en facilitava o en feia donació.

La presència de com a mínim fins a 10 fragments de làpides amb inscripcions jueves a la façana de Sant Iu del Palau del Lloctinent (construït entre 1549 i 1557) cal situar-la dins aquest context de reutilització de les pedres en obres de nova planta.

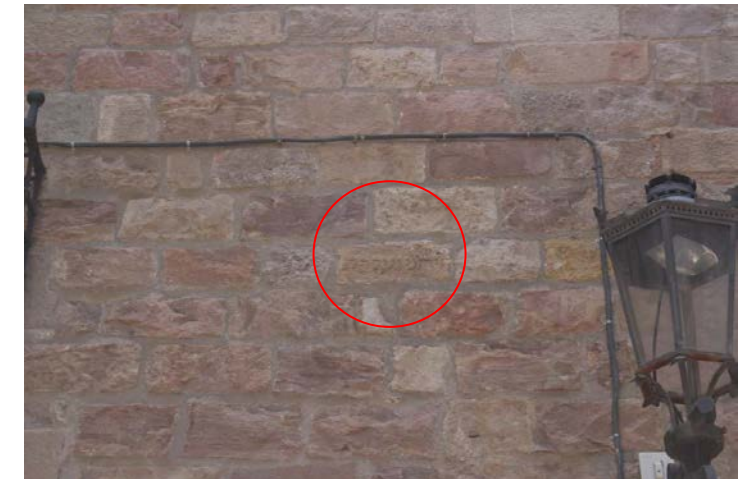
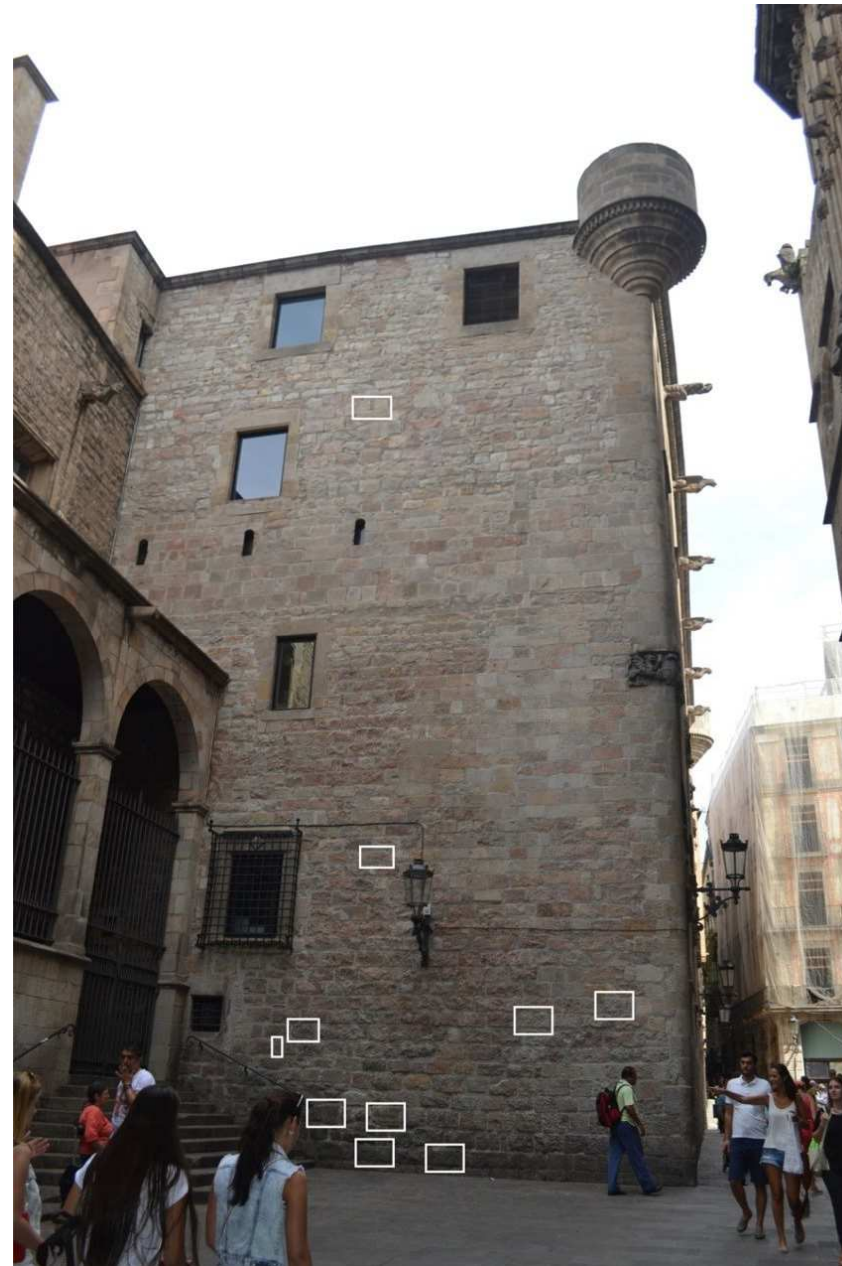
Al segle XVII ja no hi quedaven restes de l'antic cementiri jueu de Montjuïc, caigut en l'oblit. No va ser fins a les excavacions del segle XX per a la construcció del camp de tir olímpic que es van recuperar làpides senceres insitu.

A banda de les làpides amb inscripcions hebrees aprofitades com a material constructiu, a Barcelona hi ha una altra làpida encastada a la façana del carrer Merlet, 1. Es tracta d'una d'una làpida descoberta durant l'enderroc i reedificació de l'edifici el 1820 i recol·locada a la façana. La inscripció lloa el rabí Samuel ben Itshaq ha-Sardí i la fundació de la Pia Almoina del Call. La pedra és una reproducció. L'original és al MUHBA.

Localitzacions/justificació / possibilitats

▪ Façana del Palau del Lloctinent del carrer Sant Iu

10 fragments de làpides amb inscripcions hebrees emprades durant les obres de construcció del Palau del Lloctinent entre 1549 i 1557, provinents de l'antic cementiri jueu de Montjuïc.

- Arc de Sant Ramon del Call, 8
(Centre d'Interpretació del Call. MUHBA)

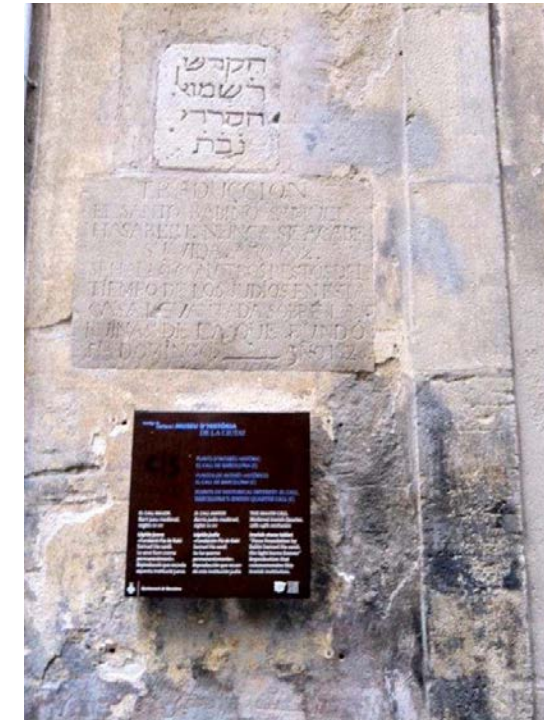
L'edifici també té una mezuzà (1). Proximitat a làpida del carrer Merlet (2). Recursos per contextualitzar les peces dins del Call

(1) Mezuzà a la porta del mateix edifici d'Arc de Sant Ramon del Call 8

(2) Làpida del carrer Merlet 1

The image is a screenshot of a Google My Maps interface. On the left, a red sidebar contains the title 'Vestigs' and a search icon. Below the title, it shows '34 visualitzacions' and two buttons: 'COMPARTEIX' and 'EDITA'. A list of layers is visible, with 'Làpides amb inscripcions jueves' selected and checked. Under this layer, two specific locations are listed: 'Palau del Lloctinent' and 'Centre d'interpretació del Call'. The main map area shows a street grid of Barcelona with two red location pins placed on the map. At the bottom of the map, there is a scale bar for 100 meters and the text 'Dades del mapa ©2018 Google. Inst. Geogr. Nacional. Institut Cartogràfic de Catalunya'. The Google My Maps logo is also present.

XIII – FOSSARS URBANS

Definició

FOSSARS URBANS:

Des de ben antic, les principals esglésies barcelonines comptaven, en un dels seus flancs o davant la façana principal, amb fossars, uns espais a l'aire lliure destinats a la sepultura dels feligresos del barri. Es tractava d'uns terrenys no edificats que, si bé en un principi es trobaven directament lligats a la via pública, amb el temps van anar essent delimitats amb tanques i parapets de pedra.

Aquests espais eren esplanades relativament grans que precedien l'accés a les esglésies i, per aquest motiu, són l'origen no només a Barcelona, sinó a tota Europa occidental, de les principals places vinculades a temples. En aquest sentit, cal remarcar com ha variat la relació d'aquests espais respecte els seus veïns i els habitants de la ciutat. I és que amb tan sols dos centúries de diferència ha variat molt la percepció del món funerari i la convivència amb la mort.

Explicació / Context / Rellevància

A mesura que la ciutat veia incrementada la seva demografia, la situació dels fossars urbans suposava majors incomoditats a la població. Els cementiris parroquials no donaven l'abast per acollir suficients despulles, el que s'acabaria traduint en males olors, transmissió de malalties i plagues i tot tipus d'anècdotes certament tènriques.

L'any 1775 el bisbe Climent inaugurà el nou Cementiri General (avui conegut com a Cementiri del Poblenou), que havia estat construït fora dels límits de la ciutat per tal de donar sortida als problemes de saturació dels cementiris parroquials intramurs. Poc temps després, el 1787 Carles III de Borbó va prohibir, per motius d'higiene i salubritat, que es continués enterrant en cementiris parroquials intramurs. Per bé que alguns dels fossars més importants de Barcelona ja havien sigut clausurats abans, en

aquell moment, encara estaven en ús el de les parròquies de Sant Miquel, de Sant Just, de Sant Jaume, de Sant Pere de les Puelles, i el de la Catedral.

El 1801 l'Ajuntament prohibí continuar enterrant en fossars urbans, que finalment van ser cedits al consistori, que els convertí en solars alliberats. Però no va ser fins el 1816 que el Capità General acabà ordenant que es rebaixessin i empedressin tots els fossars per tal de convertir-los en espais d'ús públic. Aquests canvis, fets amb lentitud, sovint vingueren acompanyats de plets amb les diferents parròquies, per bé que comptaven amb el suport majoritari dels veïns de la ciutat, que veïen millorades les seves condicions de vida.

Localitzacions/justificació / possibilitats

FOSSARS URBANS

▪ **Fossar de la Plaça de Sant Just**

Lluny de ser espais que incomodessin o causessin rebuig, els fossars urbans estaven totalment normalitzats durant l'Antic Règim. A l'entorn del cementiri parroquial de Sant Just no només s'hi trobava l'únic accés a l'església del barri, sinó que fins i tot era un lloc concorregut on s'erigien fonts públiques i que era elegit per les famílies aristocràtiques a l'hora de posar-hi les seves residències (Palau Moxó)

▪ Fossar de la Plaça de Sant Pere

La forma triangular d'aquesta plaça s'adapta a la forma que presentava l'antic fossar del convent de Sant Pere de les Puel·les. Per la seva proximitat al Portal Nou, aquest convent i el seu fossar van ser escenaris involuntaris dels conflictes bèl·lics més importants de l'edat moderna: el setge francès de 1697, la Guerra de Successió i la Guerra del Francès es desenvoluparen a escassos metres d'aquella zona que acollí, amb tota seguretat, tants caiguts durant la batalla com el famós Fossar de les Moreres.

▪ Fossar de les Moreres / Plaça de Santa Maria

Esglésies com Santa Maria del Mar havien arribat a tenir dos fossars: el major (actual Pl. Sta. Maria) i el menor (actual Pl. del Fossar de les Moreres). El fossar de Santa Maria va ser un dels primers en ser clausurats. Va ser a causa de la visita a Barcelona del rei Carles IV de Borbó l'any 1802, quan va ser clausurat i dissimulat. Amb la Guerra del Francès i la consegüent destrucció del cementiri del Poblenou es va haver de reutilitzar de manera temporal. Per la seva banda, el fossar de les Moreres ha restat símbol de la resistència catalana durant la Guerra de Successió, ja que es considera que és el lloc d'enterrament de molts soldats de les tropes austriacistes.

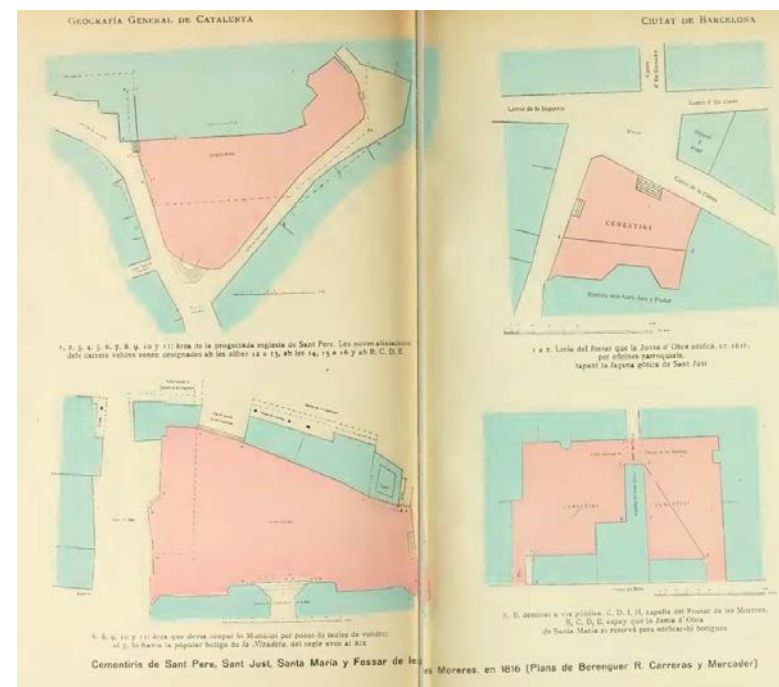

▪ **Fossar de la Plaça de Sant Josep Oriol**

La parròquia del Pi, amb una de les feligresies més nombroses de la ciutat, també disposava de dos fossars: un a la Plaça del Pi i l'altre a l'actual Plaça de Sant Josep Oriol.

Plànols dels diversos fossars de la ciutat, inclosos dins de "Geografia General de Catalunya. La ciutat de Barcelona" de Francesc Carreras i Candi (1916)

☰ Vestigs
🔍 ⋮

59 visualitzacions ☆

[COMPARTEIX](#) [EDITA](#)

Encintats

Arcs i Ponts sobre els carrers

Guarda-rodes

Façanes volades

Altres elements

- + Fossar del Pi
- + Fossar de Sant Just
- + Fossar de Santa Maria
- + Fossar de les Moreres

XIV – TORRES MIRADOR

Definició

TORRES MIRADOR:

Torres construïdes damunt del terrat transitable dels casals benestants. De caràcter marcadament aristocràtic, aquest element també conegut com torratxa o miranda permetia no només l'accés al terrat, sinó pujar, per mitjà d'una escala helicoidal o de volta catalana, fins a un punt més elevat. Aquest espai, configurat per un terradet transitable de solera, solia estar rematat amb balustres i gerros ornamentals.

Hereva de les antigues torres de guaita (destinades a controlar l'arribada dels vaixells comercials a port), la miranda servia ordinàriament de mirador on gaudir de les vistes sobre la ciutat i on respirar un aire més net que el dels carrers.

Explicació / Context / Rellevància

En el segle XVIII es produí una revolució pel que fa la construcció d'espais destinats a la quotidianitat i l'oci de les classes més benestants. En aquell període van proliferar, en els terrats de les principals cases, un seguit de torres coronades amb miradors. En el cas dels casals més importants de la ciutat, aquesta torratxa disposava d'un accés directe a la planta noble, donat que es tractava d'un element de funció lúdica reservat únicament al propietari de la casa. Així, moltes mirandes estaven directament lligats al que es coneixia com *estrado* o saló principal de la casa. En certa manera es concebia com una extensió de les estances de plaer de la planta noble, un espai privilegiat elevat on poder airejar-se i gaudir del paisatge.

El costum de construir torratxes desembocà en una espècie de competició entre cases nobiliàries i burgeses per a tenir les millors vistes sobre la ciutat. L'exemplar més destacat i que, malauradament, no s'ha conservat fins l'actualitat és el que l'industrial d'indianes Erasme de Gònima va fer construir, a finals del s. XVIII, a la seva casa del Carrer del Carme. Aquell mirador s'alçava pels terrats del Raval com un autèntic campanar

parroquial: de planta octogonal, estava decorat amb pilastres i elements escultòrics, i fins i tot va aconseguir el permís per a la construcció d'un carilló que marcava els quarts i les hores.

La construcció de torres i mirandes estava restringida només a aquells que aconseguien un permís exprés de l'Ajuntament de Barcelona, que, a més, en limitava l'alçada respecte el nivell del terrat. Estava prohibida en tots els casos la seva construcció sobre parets mitgeres ni façanes, de manera que sempre es disposaven al centre de l'edifici, motiu pel qual és tant difícil veure-les des del carrer.

Amb el temps i a mesura que els grans casals que havien entrat en decadència es compartimentaven i es rellogaven, molts d'aquests miradors van acabar convertint-se en galliners i colomers per a la cria d'aquests animals. La cria i doma de coloms va convertir-se en un costum molt característic de la Barcelona vuitcentista i donà lloc a grans conjunts de gàbies i estructures de fusta sovint remuntades damunt d'aquests antics miradors de la ciutat.

Localitzacions/justificació / possibilitats

MIRADORS

- **Casa d'Erasme de Gònima. Carme, 106 (desaparegut)**

- **Carrer Ample, 28 (Casa del Duc de Sessa)**

Es tracta d'un dels miradors barrocs millor conservats de la ciutat i destaca per la seva construcció amb angles reforçats de pedra i el terradet, només protegit per una barana de ferro forjat. L'edifici, construït durant la dècada de 1770, és un dels millors casals barrocs de Barcelona, ja que era la residència del Duc de Sessa, Virrei de Catalunya.

Visible des del carrer de la plata.

- **La Rambla, 99 (Palau de la Virreina)**

Construït a la dècada de 1770 per a Manuel Amat, Virrei del Perú, aquest edifici és el més imponent dels casals barcelonins del s. XVIII. En els seus terrats es van construir dos esvelts miradors que encara en l'actualitat s'alcen per damunt de les construccions del voltant. Els seus angles estaven fets de pedra tallada i la barana del terradet estava feta de balustres i coronada amb gerros ornamentals.

Visibles des de la plaça de la Gardunya

Fotografies extretes de l'Àlbum "Bellezas de Barcelona", publicat el 1874 per Martí i Vives.

☰ **Vestigs** 🔍 ⋮

61 visualitzacions ★
[COMPARTEIX](#) [EDITA](#)

Encintats

 Arcs i Ponts sobre els carrers

 Guarda-rodes

 Façanes volades

 Altres elements
📍 Torre Ample, 28
📍 Torre Rambla, 99

 Balcons de solera

 Porxos

XV – Xemeneies industrials

Definició

Les xemeneies industrials són el conducte de sortida del fum provinent de les calderes i les màquines de vapor que feien funcionar les fàbriques. Normalment són circulars, estan fetes d'obra vista –maó- amb cercles metàl·lics de reforç i disposen d'una base o cambra que recull el vapor alliberat per les calderes. Se situaven als patis de les fàbriques.

Explicació / Context / Rellevància

La transformació de Barcelona en una veritable ciutat industrial s'inicia ja al segle XVIII amb l'establiment de les fàbriques d'indianes. Les primeres cases-fàbrica del segle XVIII i primer quart del segle XIX se situaven principalment al barri del Raval, però també, a la zona del barri de Sant Pere, on encara resten dempeus alguns exemples (casa-fàbrica Sala-Nadal C. Cortines 25-27, casa-fàbrica Canaleta – Vilaregut al carrer Sant Ppere més alt 49-51 o la casa-fàbrica Canet del carrer Cortines, 6 /Portal Nou). La tipologia constructiva de les cases-fàbrica fa que sovint no es percebin arquitectònicament com a tals.

A partir de la dècada de 1830, les fàbriques barcelonines comencen a instal·lar calders i màquines de vapor, i les xemeneies esdevenen un dels signes que definien el paisatge de la ciutat. La seva proliferació dins els límits de la ciutat emmurallada va fer que des de 1844 s'intentessin limitar i prohibir la instal·lació de nous vapors.

La majoria dels vapors eren al Raval, però, es documenten com a mínim 5 dins el teixit més dens de la zona de la Ribera. La manca dels espais més amplis per a les zones de les calderes, feia més difícil que se'n poguessin establir. De totes les xemeneies industrials de la ribera només se n'ha conservat la que possiblement sigui més atípica: la de la Seca al carrer Flassaders que donava sortida tant al fums de la caldera de vapor que movia la premsa Thonnelier instal·lada a la casa de la Moneda, com al dels diversos forns allà instal·lats.

Vista de Barcelona a la dècada de 1850 on es veuen diferents vapors, alguns a la banda del barri de la Ribera

Localitzacions/justificació / possibilitats

- **Xemeneia de la Seca (1857-58)**
(C. de la Seca)

Única xemeneia industrial que resta a Ciutat Vella fora del barri del Raval.

Tipològicament segueix els models de la sortida de fums dels conjunts fabrils establerts a la ciutat a mitjans segle XX.

La seva construcció data de 1857-58 i va comptar amb l'oposició de l'ajuntament de Barcelona –molt zelós pel que feia a la situació dels vapors. Es va construir per ordre del Govern Civil. A diferència de les xemeneies de les grans fàbriques de la ciutat, no es troba situada a cap pati, sinó dins d'un dels cossos preexistents de la casa de la moneda (segle XVII). La seva figura emergeix de la teulada de l'edifici. Malgrat no estar en ús durant molts anys, la xemeneia s'ha mantingut, potser perquè el seu enderroc significava l'arranjament d'ela teulada de l'edifici i no ocupava cap espai col·lonitzable.

Possibilitats. Indicar cases-fàbrica?
Proper a Arcs, encintats Montcada

☰ Vestigs
🔍 ⋮

36 visualitzacions ☆

[COMPARTEIX](#) [EDITA](#)

- Encintats
- Arcs i Ponts sobre els carrers
- Guarda-rodes
- Làpides amb inscripcions jueves
- Xemeneia industrial**
 - Xemeneia de la Seca**

Fet amb Google My Maps

Dades del mapa ©2018 Google, Inst. Geogr. Nacional, Institut Cartogràfic de Catalunya. [Condicions](#) 100 m

XVI – ELEMENTS SIMULATS

Definició

ELEMENTS SIMULATS:

En l'arquitectura barcelonina a partir del segle XVII és usual trobar, especialment a les façanes, elements pictòrics o escultòrics que simulen arquitectures inexistents; el que en francès es coneix com "trompe-l'oeil" o "trampantojo" en castellà.

Aquesta tècnica pictòrica permet jugar amb l'entorn arquitectònic, la perspectiva, el clarobscur, i altres efectes òptics amb la finalitat de simular la presència d'elements que, o bé no existeixen a la realitat, o bé tenen una volumetria diferent a la que l'ull percep. Aquest tipus d'efectes òptics, normalment realitzats amb pintura al tremp, servien per enriquir visualment uns murs constructivament austers i que es volia posar en valor.

Explicació / Context / Rellevància

Aquestes tècniques, en les que l'hiperrealisme hi juga un paper important, van desenvolupar-se especialment durant el segle XVIII. Tanmateix, els elements pictòrics simulats han tingut també un gran èxit en els darrers temps, especialment aplicats a les parets mitgeres resultants de processos urbanístics que han variat de manera radical el paisatge de la ciutat. Molts d'aquests "trampantojos" simulen finestres, balcons i, fins i tot, personatges.

Tot i ser un recurs genuïnament barroc, aquests efectes visuals van ser curiosament utilitzats, a inicis del segle XIX, per a reforçar la correcció del llenguatge clàssic que s'intentava imposar. Aquesta capriciosa contradicció entre la teatralitat barroca i el rigor classicista es va manifestar a Barcelona en forma, bàsicament, de falses finestres esculpides en pedra de Montjuïc i pintades o en forma de pintures realistes imitant bigues i altres elements. D'aquesta manera es regularitzava les façanes i es proporcionava a les seves obertures un joc de simetria que simulava una correcta vertebració dels ritmes compositius.

Localitzacions/justificació / possibilitats

ELEMENTS PICTÒRICS

▪ Plaça del Pi s/n (Arxiconfraria de la Puríssima Sang)

La casa de la confraria de la Sang de Crist és un edifici construït el 1542 i reformat el 1613, quan es va afegir, sota el que llavors era la cornisa del terrat (prèviament a la construcció de la llotja de l'àtic) les bigues d'un fals ràfec en volada, pintades amb tot detall i en una perspectiva forçada per a ésser vista des del mig de la plaça.

▪ Carrer de Carders, 43 (Volta de Muntanyans)

Edifici de principis del segle XIX que destaca per la seva colorista façana, a base d'un ric repertori d'elements decoratius classicistes "penjats" a la paret. A la planta entresol hi destaquen dues fornícules pintades en perspectiva que acullen dues falses imatges de sants. En aquest cas, el que era una anodina façana llisa i sense elements escultòrics, sembla una rica edificació amb escultura aplicada.

- **Allada Vermell, 21**

Casa de veïns de principis del segle XIX amb una façana totalment llisa que, per mitjà d'una tricromia, genera una ornamentació pseudoarquitectònica en perspectiva, com si la façana tingués emmarcaments i faixes realitzats en estuc motllurat o pedra. Cal tenir en compte que, abans de la seva transformació en un únic carrer, els carrers d'Allada i de Vermell eren molt estrets i recursos com aquests eren gairebé imperceptibles quan s'hi circulava.

- **Avinguda de Francesc Cambó / Gral. Álvarez de Castro**

Paret mitgera decorada l'any 2000 pels pintors Rafael Cerdan i Andreu Jordans com a homenatge a l'antiga pollastreria Pavia, fundada el 1901 a tocar del mercat de Santa Caterina. A cada pis s'hi va representar, a més dels balcons característics dels edificis del barri, personatges de diverses generacions de la família Pavia, força arrelada al barri de Sant Pere.

- **Mercaders, 12 (costat Sant Silvestre)**

Edifici construït vers el 1850. Recentment es va decorar la façana lateral per mitjà de l'addició d'un balcó fals a imitació dels balcons que es poden observar a la façana principal. D'aquesta manera es dona major ritme a la façana i es crea una il·lusió òptica de gran qualitat. Com si d'un acudit arquitectònic es tractés, la perspectiva del fals balcó no funciona quan el veus des del carrer de Sant Silvestre.

- **Carrer del Rec, 8**

Edifici de veïns construït a la dècada de 1840. Les estances de la cantonada presenten un ampli balcó orientat al rec, però no necessitaven de més obertures. Tanmateix, per tal d'equilibrar la composició de l'edifici, el mestre d'obres hi va fer instal·lar falsos finestrals, amb llindes, llindars i brancals de pedra tallada. A l'interior dels finestrals, a més, s'hi va pintar unes fusteries simulades idèntiques a les de la resta de finestres de l'edifici.

- **Carrer Colomines, 6**

Edifici construït vers la dècada de 1830. La façana, amb una composició perfectament equilibrada, permet veure, a l'exterior, la distribució dels espais interiors: Al centre, els finestrals cecs donen ritme a l'espai buit corresponent a l'escala de veïns. A banda i banda, dos balcons aparellen les obertures dels dos habitatges existents a cada planta.

- **Plaça de Sant Josep Oriol, 2 (Casa Barraquer)**

Edifici d'habitatges construït el 1852 pel mestre d'obres Josep Valls Galí. El portal central, que contenia l'accés a la planta noble, es tradueix als pisos superiors en blacons alineats. Per la seva banda, les portes secundàries dels tallers de planta baixa també tenen la seva traducció, en forma de plafons motllurats a mode de finestra cegada.

Vestigs
40 visualitzacions
Tots els canvis s'han desat a Drive.

Afegeix una capa + Comparteix
Previsualitza

- Encintats
- Arcs i Ponts sobre els carrers
- Guarda-rodes
- Làpides amb inscripcions jueves
- Xemeneia industrial
- Balcons de solera
- Bastaixos
- Elements simulats**
 - Estils individuals
 - Casa de la Sang
 - Carders, 43
 - Francesc Cambó
 - Allada Vermell 21
 - Rec, 8
 - Mercaders, 12
 - Pi, 2
 - Colomines, 6
- Fossars urbans

Google My Maps

Dades del mapa ©2018 Google, Inst. Geogr. Nacional, Institut Cartogràfic de Catalunya

XVII – BASTAIXOS

Definició

BASTAIXOS:

També coneguts com macips de ribera, els bastaixos eren els portadors de mercaderies que, durant els segles XIII i XIV, transportaven paquets i materials de manera manual i en barques, des de la riba de les platges o els molls de Barcelona fins a la duana, el pesatge reial, o els magatzems particulars.

Solien portar els pesos a coll, generalment ajudats amb capçanes, cordes o barres. Es tracta d'un ofici imprescindible de les ciutats costeres i fluvials medievals i modernes, que no disposaven de ports artificials consolidats i havien de gestionar les mercaderies directament damunt la sorra de la platja.

Explicació / Context / Rellevància

Durant l'alta edat mitjana els bastaixos o macips eren esclaus estrangers, però vers el segle XIV ja era un ofici realitzat per cristians. Es tractava d'un ofici extremament dur i generalment no gaire ben valorat. En el cas barceloní, la seva participació en la construcció de l'església de Santa Maria del Mar va fer que canviés del tot la seva posició social. Essent, fins llavors, un dels oficis més modestos d'entre els que es donaven al barri de la ribera, els bastaixos només van poder participar de la construcció de la seva església oferint, de manera gratuïta, el seu propi treball. El transport de pedres vingudes de Montjuïc i carregades en barques fins a la costa més propera de l'antiga Santa Maria de les Arenes va resultar una tasca heroica. El seu servei a l'església, però, els va servir per aconseguir millores en el seu tractament i per a constituir la seva confraria l'any 1418.

Aquest gremi de barquers i descarregadors va començar a patir, a mitjan segle XVII, l'auge dels gremis de traginers i de carreters de mar. Tot i així va mantenir viu el seu monopoli fins i tot després que la seva corporació, especialment tancada i estricta, fos abolida el 1836.

Localitzacions/justificació / possibilitats

▪ Fulles del portal major de Santa Maria del Mar

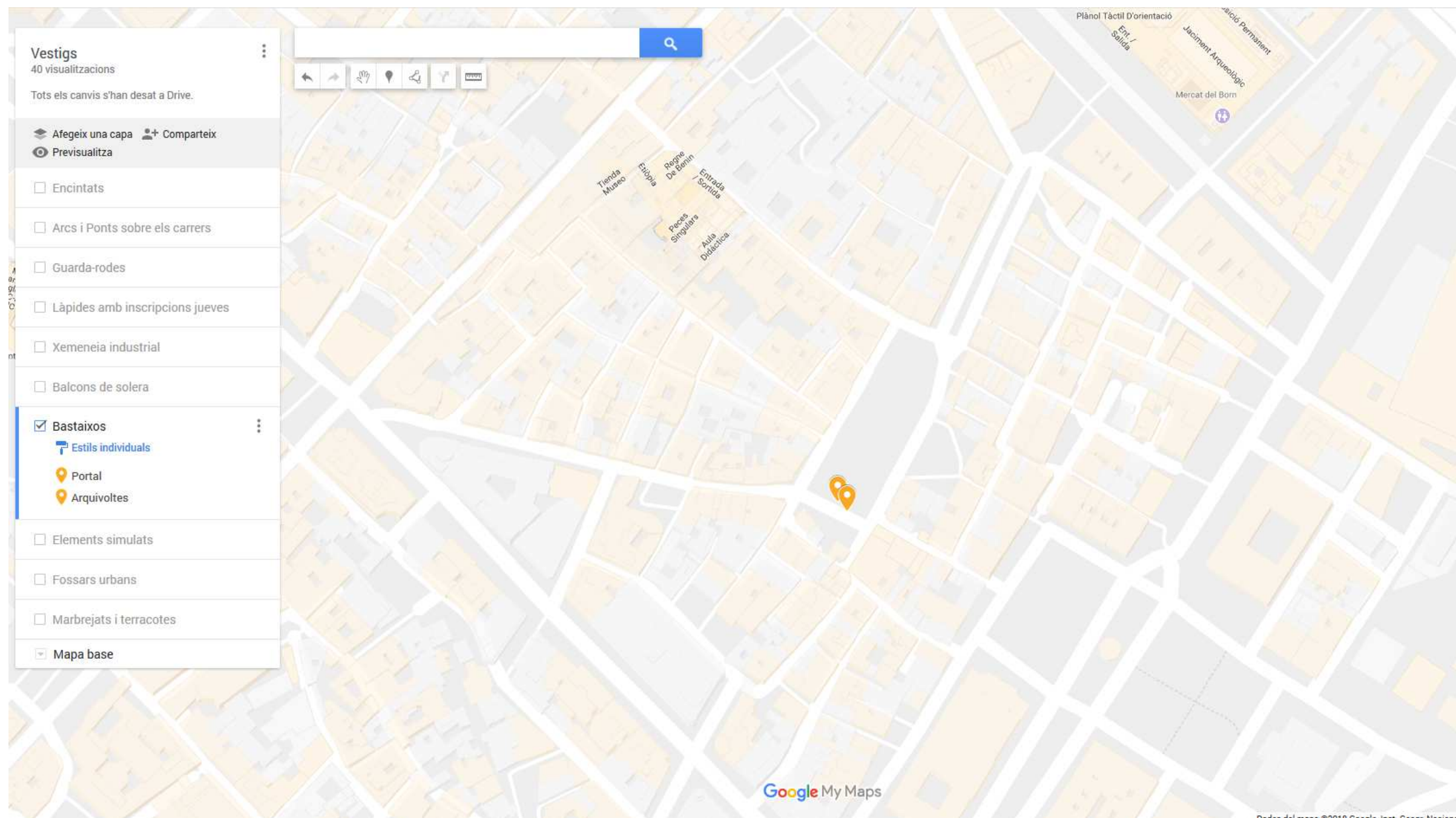
Les fulles del portal major de la basilica del mar estan coronades per dues figures de bronze repussat que representen dos bastaixos realitzant el seu treball esforçat: El de la dreta porta, fent equilibris, un gran cofre damunt les espatlles i el cap, mentre l'altre sosté, amb una corda, un gran farcell. Es tracta d'un homenatge a les gents humils que van participar de la construcció de l'església.

▪ Capitells del portal major de Santa Maria del Mar

En aquest capitell s'hi compten fins a quatre parelles de bastaixos realitzant tasques com el transport de barrils amb cordes, de farcells sobre les espatlles i de cofres tines.

XVIII- El carrer Comerç i l'antic convent de Sant Agustí

El que es veu a l'exterior

Front del carrer Comerç

El carrer Comerç sorgeix com a una de les línies límit de l'àrea enderrocada per a la construcció de la Ciutadella i la seva explanada a partir de 1716. L'autor del projecte de la fortalesa, l'enginyer militar flamenc Prosper de Verboom (1665-1744), va assenyalar una extensa àrea o perímetre de seguretat de la Ciutadella, mesurada per l'abast d'un tret de fusell, que suposava l'enderroc de gran part del barri de la Ribera. La línia arribava gairebé a tocar de la capçalera de Santa Maria del Mar i afectava prop de 3.000 cases (vegeu fig. 1).

Mentre s'iniciaven els primers enderrocs i les obres de construcció de la Ciutadella, l'àrea de l'esplanada es va reduir una mica. En principi, en un dels límits, havia de quedar fixada a l'alçada el carrer Tantarantana, darrera el convent de Sant Agustí i en el punt on s'iniciava la nova línia de canalització del Rec Comtal que va donar com a origen el traçat del carrer del Rec (relacionat amb fitxa dels Porxos). Aquesta nova línia suposava l'enderroc complet de l'antic convent de Sant Agustí. (vegeu fig. 2). Però l'enderroc del convent no era una obra fàcil i, a més, no l'executaven els seus propietaris com succeïa a la resta de cases del barri. Els monjos agustins havien abandonat les dependències i iniciaven les obres del seu nou convent i església al raval: Sant Agustí Nou, al carrer Hospital. L'any 1718, quan s'estaven executant els enderrocs de la zona de l'esplanada, ja apareix la idea –no defensada per Verboom– de fer només un enderroc parcial del convent, seguint una línia recta que escapçava la meitat de l'església i del claustre (vegeu fig. 3). L'any 1725 encara s'estaven duent a terme part dels enderrocs del convent, finalment seguint aquesta línia que donaria com a resultat el carrer del Comerç (vegeu figura 4). D'aquesta manera, els límits de la zona enderrocada per a la construcció de la Ciutadella i la seva explanada van quedar traçats i són avui dia resseguibles a partir del carrer del Rec i el carrer Comerç.

Fig. 1
Plantejament de la Ciutadella i de tota l'àrea inicialment prevista a enderrocar per a la formació de l'espai de l'esplanada segons el projecte de Prosper Verboom de 1716

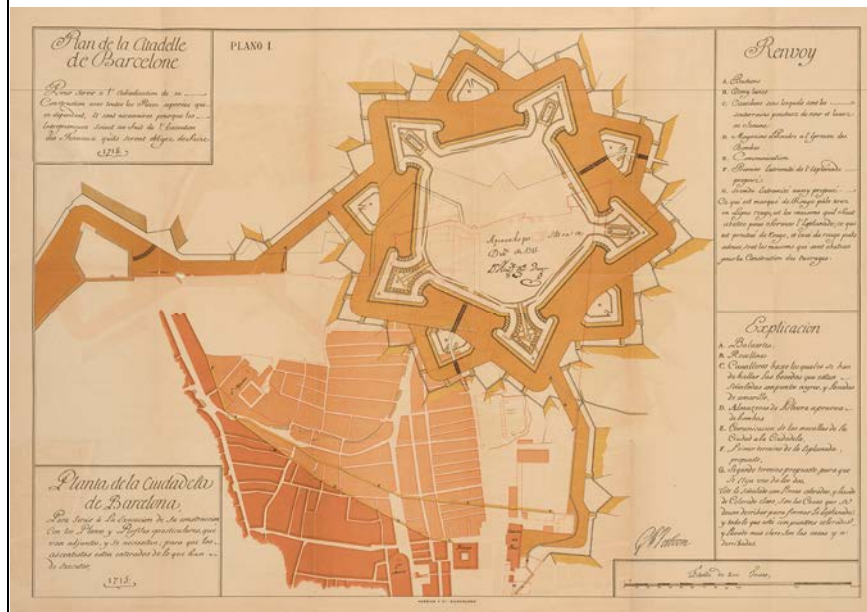

Fig. 2
Reconstrucció dels diferents límits de l'àrea afectada. Elaboració de Ròmul Brotons i Segarra: "La ciutat Captiva", Barcelona: 2008, p. 36

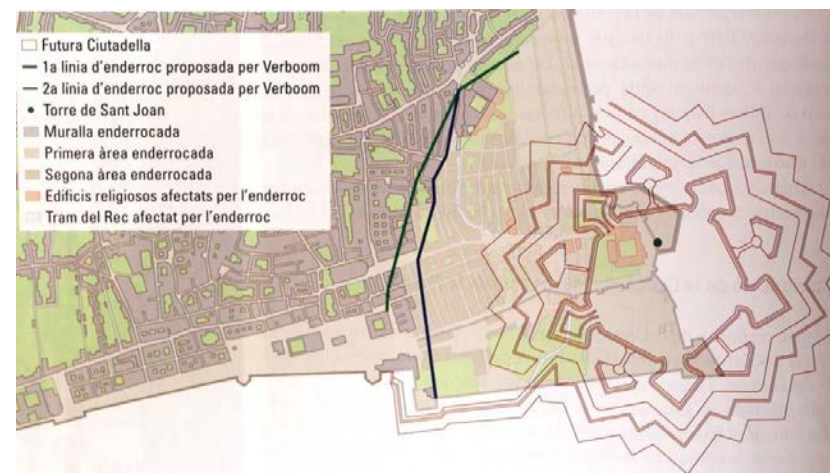

Fig. 3
Replantejament de l'enderroc total de l'antic convent de Sant Agustí i creació de la línia que donaria origen a la façana del carrer Comerç. (1718)

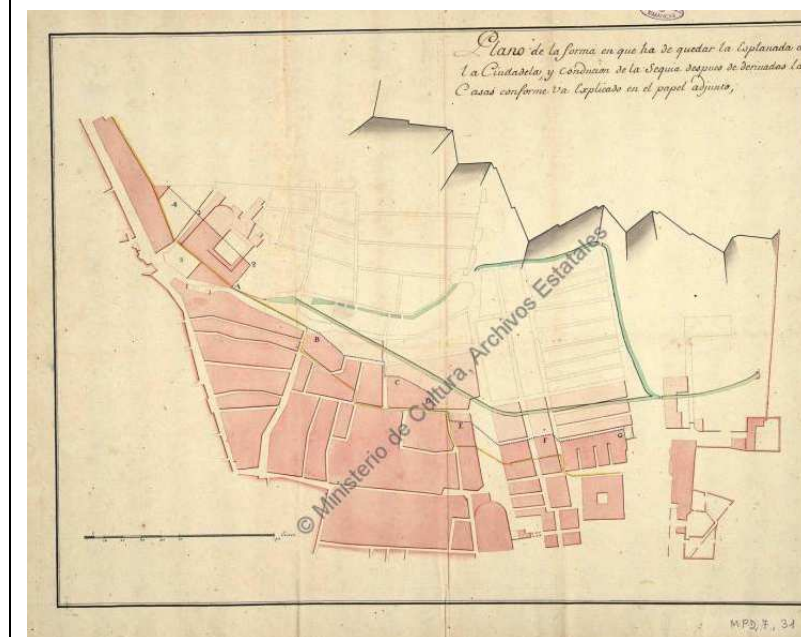
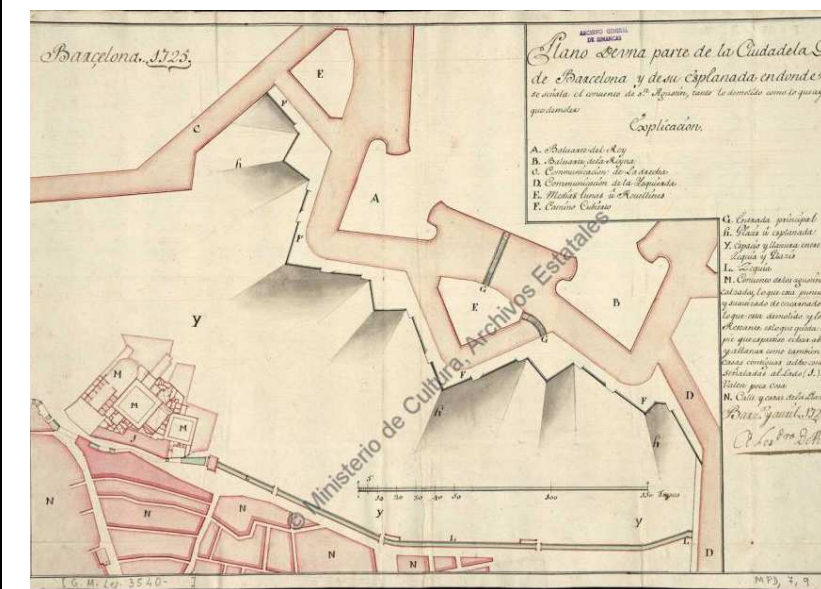

Fig. 4
Plànol de l'enginyer militar Alejandro de Rez on s'indiquen les parts del convent de Sant Agustí enderrocats i les que encara faltaven tirar. El convent apareix com l'única construcció encara dempeusi ja es veu el nou traçat del Rec Comtal com a límit de l'àrea enderrocada i la resta de la ciutat (1725)

L'escapçament parcial del convent de Sant Agustí va generar unes restes arquitectòniques certament estranyes obertes a la nova esplanada de la Ciutadella i a les quals se'ls va buscar immediatament un ús. La part que es va mantenir dempeus de l'església (que va perdre la capçalera) va esdevenir el 1738 el Pastim, o forn de la ciutat. Entre els contraforts de les capelles es van construir fins a 6 forns. Part de les dependències no enderrocades com ara l'antic refector o bodegues, es van habilitar immediatament com a caserna per a les "tropes estrangeres". El 1752 es projecta construir un cos amb façana vers l'esplanada de la Ciutadella que allotgés la Reial Acadèmia de Matemàtiques, que des de 1720 funcionava a Barcelona formant el cos d'enginyers militars, i una nova caserna (Fig. 5). El primer que es construï fou l'edifici de la Reial Acadèmia, seguint els canons de l'arquitectura militar barroca. A la llinda de l'entrada es poden veure els atributs de l'acadèmia (Fig. 6). Poc després, i seguint la mateixa línia, l'enginyer militar Pedro Martin Zermeño va projectar l'edifici del quarter de cavalleria (Fig. 7). Alguns dels elements constructius –com les finestres- recorden l'arquitectura de les cases originals de la Barcelona, que el 1753 van començar a edificar-se seguint el disseny del mateix Zermeño.

Fig. 5. Projecte noves dependències Acadèmia Matemàtiques i caserna (1752)

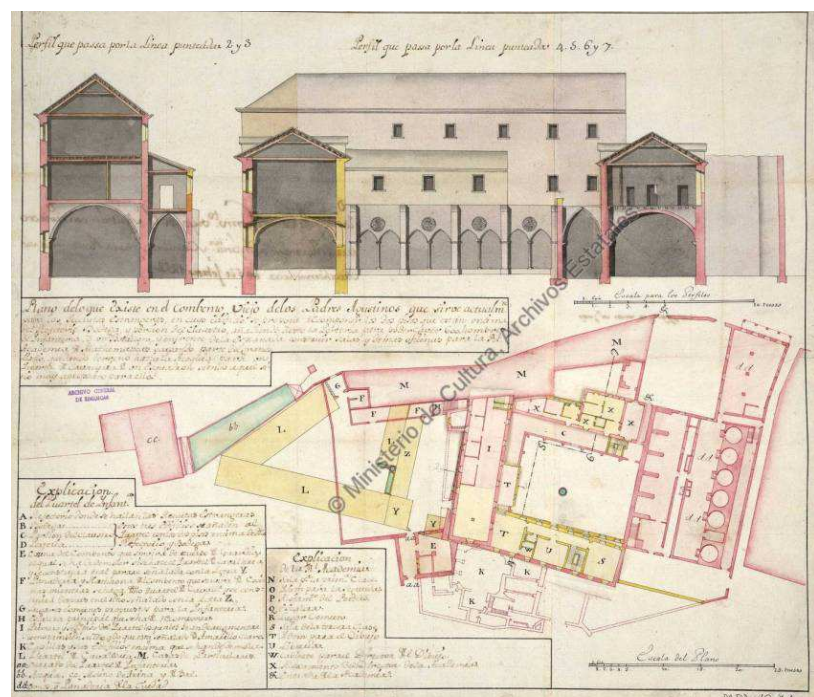
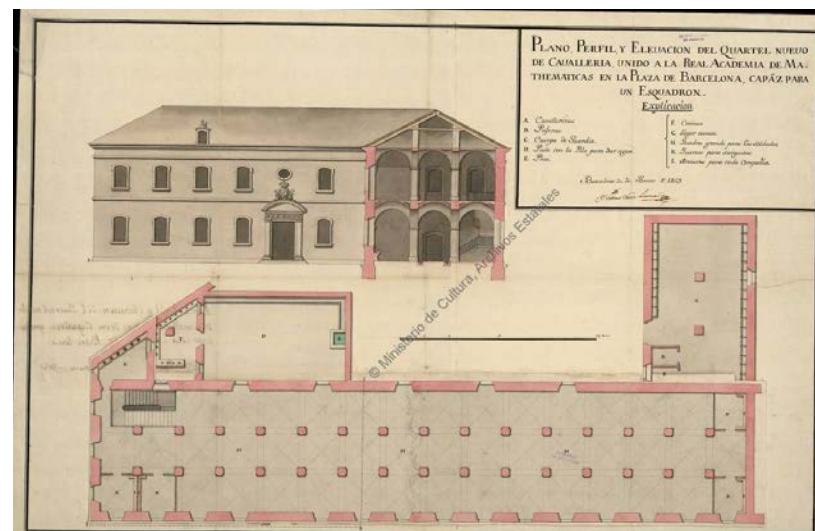

Fig. 6 Porta d'entrada de l'edifici que es destinà a Reial Acadèmia de Matemàtiques, amb l'escut d'armes i els atribuïts de l'acadèmia

Fig. 7 Projecte per a continuar la línia de l'Acadèmia de Matemàtiques, amb la construcció d'un quarter de cavalleria (1759)

D'aquesta manera es va acabar de configurar tot el front que actualment configura el carrer de Comerç, com un continu casernari que donava a l'esplanada de la Ciutadella

El quarter i les dependències militars de Sant Agustí van funcionar com a tals fins l'any 1988; i són molts els barcelonins que el recorden per ser un dels quarters on s'havia d'acudir per les "quintes". Actualment l'ocupen un centre cívic, el Museu de la Xocolata i dependències municipals (Arxiu fotogràfic de l'Arxiu Històric de la ciutat).

El que es veu a l'interior**Les restes de l'antic Convent de Sant Agustí**

L'any 1309 es va produir una escissió a la comunitat Agustina de Santa Eulàlia del Camps i part dels frares es van traslladar al carrer de Tantarantana, a tocar del Rec Comtal. Al 1349 es va començar a construir l'església, que era d'una sola nau i amb capelles laterals de planta quadrada entre contraforts. Les ales del claustre gòtic es van acabar durant el darrer terç del segle XV.

Com s'ha explicat al punt anterior, l'enderroc del convent –que ja havia quedat malmès durant el setge de la ciutat de 1713-14– havia de ser total. Però mentre s'estaven duent a terme les obres de la Ciutadella i la seva explanada finalment es va decidir que l'enderroc fos parcial. La visió en secció del que quedava del convent (fig. 5) dóna idea de quin era el seu estat. La construcció del cos del carrer Comerç que allotjava la Reial Acadèmia de Matemàtiques i el quarter va servir de pantalla del que va restar de les antigues construccions del Convent.

Església

En primer lloc, es va escapar la capçalera de l'església i, com també s'ha assenyalat, el seu interior va ser utilitzar com a un dels forns de pa de la ciutat. Podem conèixer com era l'església, no només per la planimetria històrica (abundant en tot el procés de construcció de la Ciutadella, sinó per analogia amb l'església de Sant Joan Baptista de Valls. Efectivament, quan la parròquia de Valls va voler construir un nou temple ho va fer "copiant" el model de l'església del convent de Sant Agustí. Els mestres d'obres Bartomeu Roig (pare i fill) van prendre mesures i entre 1570 i 1583 van construir un temple idèntic al que hi havia a la ciutat de Barcelona. La vista a l'església de Sant Joan de Valls ens permet "veure" com seria la del convent de Sant Agustí.

Després que l'església allotgés els forns del pastim de la ciutat, finalment va ser completament enderrocada excepte la banda de les capelles laterals que donava vers el claustre. L'espai, compartimentat en dos nivells, va servir per a dependències del quarter i com a capella. El mur que veiem actualment al claustre és, doncs, el mur de tancament de l'església que tancava les capelles laterals. Al pati lateral amb la finca veïna –i també dins del pàrquing d'aquesta finca– encara són visibles l'arrencament dels arcs de la nau de l'església i alguna imposta.

Façana de l'església que donava a les capelles lateral.

Claustre

La línia d'enderroc proposada, deixava només completament dempeus una de les ales del claustre –la que ens arribat fins a avui dia– i part de les laterals –que finalment també van caure per facilitar el funcionament del quarter. El claustre va quedar com a pati del quarter de cavalleria i la galeria gòtica es va mantenir amb els seus arcs i voltes. Algunes construccions adossades al claustre com el refectori –edifici oposat al mur de l'església– es van incorporar dins les estructures del nou recinte militar.

☰ Vestigs 🔍 ⋮

Altres elements

- ⤴ 📍 Torre Ample, 28
- 📍 Torre Rambla, 99
- 📍 Tensors cablejat tramvia
- 📍 Tensors cablejat tramvia
- 📍 Tensors cablejat tramvia
- 📍 Tensors cablejat tramvia
- 📍 Xemeneia de la Seca
- 📍 Bastaixos Arquivoltes
- 📍 Bastaixos Portal
- 📍 Fossar de Sant Pere
- 📍 Fossar del Pi
- 📍 Fossar de les Moreres
- 📍 Fossar de Sant Just
- 📍 Fossar de Santa Maria
- 📍 Palau del Lloctinent
- 📍 Centre d'interpretació del Call
- 📍 Gelosia Montcada 21
- 📍 Grua Sant Pere més Alt 35-37
- 📍 Grua Sant Pere més Baix 35
- 📍 Grua Carders, 34
- 📍 Grua Avinyó, 18
- 📍 Grua Colomines, 6
- 📍 Convent de Sant Agustí

XIX – ESGRAFIATS

Definició

ESGRAFIATS:

Tècnica pictòrica utilitzada per a revestir les façanes dels edificis, protegint al mateix temps que decorant el mur exterior dels edificis. L'esgrafiat és un dibuix fet al parament: aplicant damunt un fons d'estuc una, dues o més capes de pasta de diferents colors, les quals, en rascar amb la punta d'un punxó anomenat "grafi", s'anava deixant al descobert el color que convingués per a realitzar el dibuix desitjat. En aquesta tècnica, doncs, es juga en tant amb el relleu de les façanes com amb la seva bicromia o policromia.

Els esgrafiats enriqueixen visualment uns paraments que, d'altra banda, s'haurien considerat anodins o vulgars segons el pensament estètic del s. XVIII. El revestiment amb arrebossat ocultava els maons dels edificis de nova construcció i tapava les imperfeccions i arranjaments d'edificis preexistents que havien estat ampliat o rehabilitats. Molt característic del període barroc, l'esgrafiat ennoblava els edificis per mitjà de voluptuoses sanefes, emmarcaments de gust "rocaille" i, sobretot, escenes figuratives. Es van arribar a dibuixar veritables escenes historiadades i projectes iconogràfics que servien per traslladaven a l'exterior de les cases la modernitat, la cultura i el refinament dels propietaris que vivien dins de la casa.

Explicació / Context / Rellevància

Encara que es tracta d'una tècnica inventada a la Itàlia del s. XVI, no va ser fins a mitjans del s. XVII que arribà a Catalunya, on va tenir un èxit absolut, especialment a la ciutat de Barcelona. Els primers esgrafiats solien presentar formes no figuratives, sovint pseudoarquitectòniques, en forma de carreus, o formant bandes i faixes que ritmaven la façana. En el segle XVIII el nombre de cases amb façanes esgrafiades era elevadíssim i es van convertir en la principal característica de la ciutat barroca. L'esgrafiat es convertí en l'única manifestació arquitectònica catalana que va abraçar sense complexos els models centreeuropeus de decoració rococó

aplicada, per mitjà de gràcils emmarcaments fets a base de rocalles, fulles d'acant i palmetes entrelaçades.

Malauradament, la seva fragilitat material quan no es cuida correctament, sumat al desinterès que van suscitar a mesura que les noves modes avançaven a partir del s. XIX, mots d'aquests exemplars van anar desapareixent a mesura que s'enderrocaven edificis o se'n reformaven les façanes.

Després del llarg parèntesi del segle XIX, en què els revestiments llisos i la decoració a base de marbrejats i aplics de terracota van fer desaparèixer l'esgrafiat de les pràctiques arquitectòniques, el modernisme va suposar un renaixement d'aquest art. Els paraments exteriors de molts edificis barcelonins de principis del s. XX van tornar a rebre voluptuoses decoracions esgrafiades, en aquest cas abraçant les noves modes "art nouveau", reproduint tot tipus de motius florals i "à coup de fouet".

Localitzacions/justificació / possibilitats

ESGRAFIATS

- **Carrer Comtal, 11**

Esgrafiat de finals del segle XVII que dibuixa elements geomètrics emmarcats amb volutes i simula la presència d'una cadena d'angle feta amb falsos carreus de pedra.

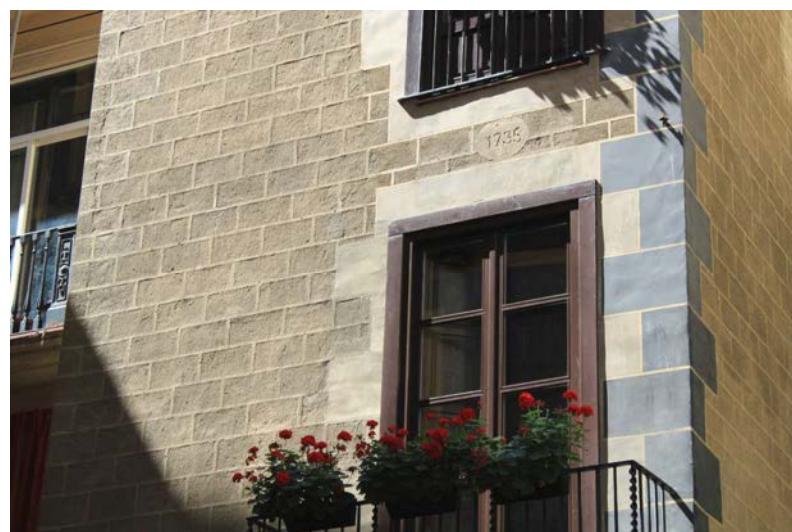
▪ **Plaça de Santa Maria, 6**

Esgrafiat de finals del segle XVII que dóna ritme i color a una anodina façana sense gaires obertures que, a més, no estan necessàriament ben alineades. L'ornamentació a base de faixes, quaters i rombes es basa en la bicromia geomètrica dels primers esgrafiats barcelonins.

▪ **Carrer de les Caputxes, 2**

Casa de veïns de 1735 realitzada íntegrament en maó, però revestida amb esgrafiats bicolors que simulen un carreuat regular encintat. També es va ornamentar els balcons de manera que semblés que estaven acabats en pedra. El mateix recurs es va practicar a la cadena d'angle.

▪ **Carrer Sombrerers, 3**

Casa de veïns de principis del segle XVIII. La decoració d'aquest edifici es basa en la repetició d'elements geomètrics romboïdals projectats sobre un fals carreuat encintat.

- **Carrer Sombrerers, 7**

Esgrafiat datat el 1769 que desenvolupa abundant decoració rococó a l'entorn dels marcs dels balcons, així com quarters enreixats en els panys centrals de mur. Destaca, al centre, l'escut en forma de torre, que formaria part del blasó de la família propietària.

- **Via Laietana, 5 (Casa de la Seda)**

Casa del Gremi de velers o de la Seda, un edifici de finals de la dècada de 1750 i que destaca, precisament, per la qualitat i abundància de les seves decoracions esgrafiades a la façana: a la planta baixa, uns atalants i cariàtides d'ordre gegant esguarden els transeunts. Al pis superior, columnes dòriques i jòniques regularitzen el ritme de la façana, totalment desbordada de garlandes i palmetes que emmarquen totes les obertures.

- **Carrer del Pi, 1 (Casa Barnola)**

Casal noble de grans dimensions i amb les obertures molt espaiades. Per dotar de dinamisme les façanes, aquestes es van enriquir amb uns esgrafiats que imiten les característiques "boiseries" del rococó francès, a base de garlandes i emmarcaments superposats. Destaca, també, la presència de busts ornamentals.

▪ **Carrer d'Avinyó, 30**

Edifici de mitjan s. XVIII que conserva un dels millors esgrafiats de la ciutat, no tan sols per la seva factura, sinó també pel seu complex programa iconogràfic: A la planta noble hi ha amoretts que serveixen d'al·legoria de les arts: l'Escultura, la Música, la Pintura, i l'Arquitectura. A la segona planta apareixen, emmarcats de grotescs, les personificacions del Danubi, el Nil, el Ganges i el Riu de la Plata.

▪ **Carrer de n'Arai, 1 (George Orwell)**

Edifici de la dècada de 1760 que representa l'assumpció definitiva de l'estil "rocaille" o rococó francès propi de l'època de Lluís XV. Els panys de mur estan profusament ornamentats amb emmarcaments superposats que imiten les "boiseries" dels interiors nobles del moment. A la planta principal un seguit d'escenes camperoles serveixen per representar les quatre estacions de l'any. Els pisos superiors destaquen pels sorprenents gerros florals i bodegons que omplen tots els espais en un fascinant horror bacuí.

▪ **Carrer de Carders, 29**

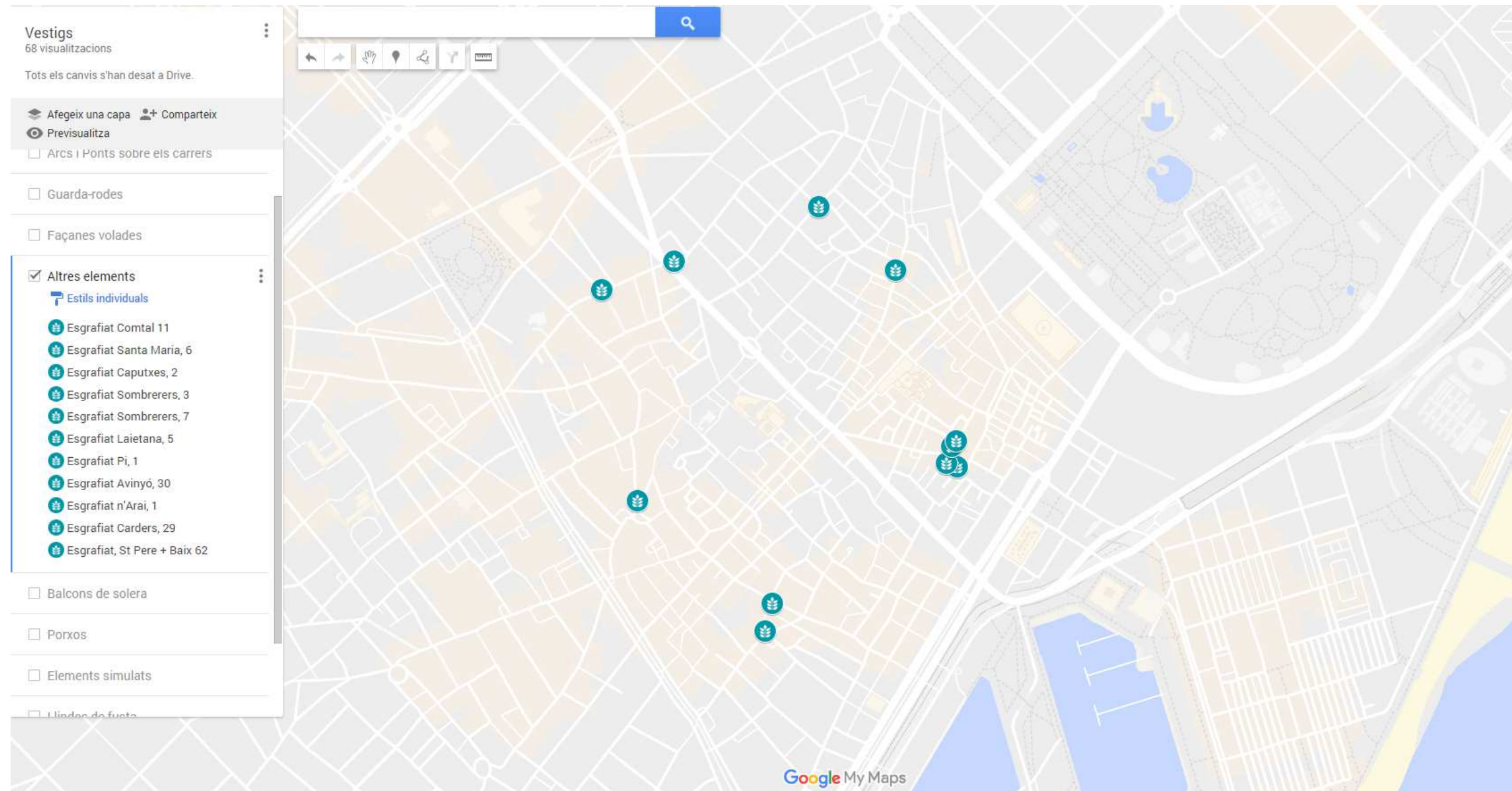
Edifici esgrafiat l'any 1793 amb una factura ornamental que, per bé que és una mica matussera, demostra el gran interès que el propietari de la casa tenia per les antiguitats i l'art clàssic, ja que la decoració està formada per grups escultòrics cèlebres. Entre aquests cal destacar el del plafó central, que reproduïx l'escultura hel·lenística "Orestes i Píl·lades", realitzada el segle I a.C. per Pasiteles i conservada al Museo Nacional del Prado.

- **Carrer Sant Pere més Baix, 62**

Edifici d'habitatges de la segona meitat del segle XVIII ricament ornamentat amb esgrafiats que denoten l'arribada de la nova moda del classicisme arquitectònic. La rocalla i les extravagàncies han estat substituïdes per emmarcaments clàssics i gerros d'inspiració antiga. El plafó central mostra una escena de la mitologia greco-romana, el Judici de Paris, extret del relat de la Guerra de Troia per a mostrar-nos el propietari de l'edifici com una persona culta i llegida.

XX- Carasses

Definició

Una carassa (o mascaró) és una figura en relleu –humana, animal o fantàstica- que, en arquitectura, es posava com a element decoratiu a les cantonades dels edificis o als desaigües de les teulades (semblant a les gàrgoles). Es tracta d'elements esculpits en pedra i que tenen certa analogia amb els “mascarons” de proa dels vaixells, tradicionalment també esculpits. No es gratuït el fet que, històricament, en algunes illes de cases de Barcelona la cantonada més avançada fos anomenada “Proa” [per exemple, al fogatge de 1516 es pot llegir “illa on está la casa de Mossen Boquet, de la proa del carrer de la palla” o “illa de la proa dels Tallers”.]

A banda de carasses, a les proes o cantonades d'algunes illes de cases també s'hi podien esculpir escuts i dates (com en el cas de la Casa de l'Arxiconfradia de la Sang, o la casa del Degà al conjunt de la casa de l'Ardiaca).

Explicació / Context / Rellevància

La singularitat que representa la presència de carasses a les cantonades de certs edificis de Ciutat Vella ha donat lloc a diferents interpretacions. La més estesa i comuna –encara que no documentada- és la que defensa que al segle XVII es posaven carasses per a indicar la presència d'un bordell, que també podia estar assenyalat per tenir els baixos pintats de color vermell. s'indica que aquestes carasses “normalment representaven el cap d'un dimoni o un sàtir i en altres casos el d'una medusa” (<http://www.altresbarcelones.com/2008/06/bordells-la-barcelona-vella.html>)

El cert és, però, que –excepció fet de la carassa del carrer de les Panses, que no està a la cantonada- les carasses que ens trobem a Barcelona no presenten formalment aquest aspecte. Fins i tot una (vegeu fitxa carrer Mestres Casals i Martorell) és la representació d'un àngel amb ales. A més, tipològicament, semblen elements esculpits de cronologia baixmedieval o renaixentista, en qualsevol cas anteriors al segle XVII. Bé podria ser que aqueülles “carasses” que havien de servir per inidcar bordells fossin elements

grotescos de fusta, i no pedra esculpida, i per això no ens han arribat fins avui dia. En qualsevol cas, caldria encara aprofundir més en el coneixement històric d'aquests elements.

A banda de les carasses a les cantonades dels edificis – estrictament només se'n conserven dues- i una carassa a una paret, considerem també representatives tant les carasses de desaigua, com altres cantonades amb escuts esculpits.

Localitzacions/justificació / possibilitats Cantonades (o proes) amb escuts esculpits

▪ Casa del Degà (C. Santa Llúcia / Pla de la Seu)

A la “proa” d'aquest edifici –que actualment forma part del conjunt de la casa de l'Ardiaca- el degà Jaume Estela hi va fer esculpir el seu escut i posar la data en números romans de metall (1548)

▪ Casa de la Sang (Pl. Pi, 3)

L'Arxiconfraria de la Sang va construir la seva seu a la plaça del Pi, i a la seva proa hi va col·locar l'escut i la data de construcció: 1613

Localitzacions/justificació / possibilitats

Carassa de Desaigua

▪ **Ample, 28 (Palau Sessa-Larrard)**

Era habitual que en casals barrocs de nova construcció – com aquest del carrer Ample construït entre 1772 i 1778- l'evacuació d'aigües de les teulades es fes mitjançant tubs metàl·lics que sortien de la boca de carasses de pedra.

Localitzacions/justificació / possibilitats

Carasses a la cantonada

▪ **Mirallers 1 / Vigatans 10**

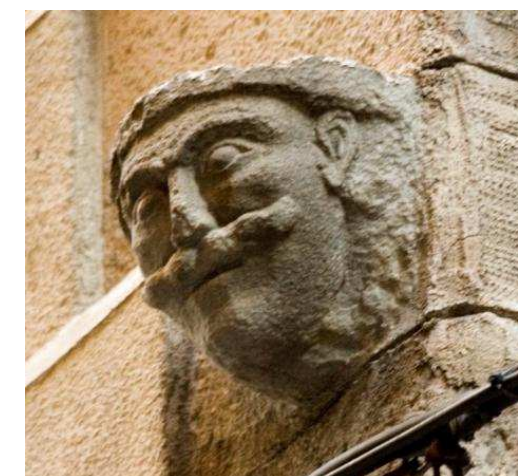
Es tracta de la carassa més coneguda de la ciutat de Barcelona. On alguns veuen un rostre femení, d'altres un "àngel". La seva factura és força acurada i estilísticament sembla que va ser esculpida al segle XV-XVI, en una casa que va ser de la família Montcada Gralla i Desplà. Difícilment indicaria un bordell.

Tot i estar catalogat, l'edifici on es troba la carassa va ser enderrocat per l'ajuntament l'estiu de 1983. Després d'una gran polèmica es va procedir a la seva reedificació i nova col·locació de la carassa, recuperada dels enderrocs. L'edifici actual és, doncs, una reconstrucció de l'original.

▪ **Flassaders 42 / Mosques 13-15**

Aquesta carassa –que té el malnom de "Papamosques" rememorant la figura de la catedral de Burgos- representa un rostre masculí amb bigotis. La dita "Al carrer de les Mosques hi ha funció a les fosques" –en referència a trobades sexuals al carrer- ha fet especular que la carassa fos també la senyal d'un bordell.

- **Carrer de les Panses / carrer de kes Trompetes**

Es tracta segurament de la carassa més singular de la ciutat. En primer lloc perquè no es troba situada a cap proa o cantonada, i en segon perquè es troba just com si fos una mènsula central d'un balcó del tercer pis de l'edifi.. Representa un rostre masculí barbat. Resultaria poc versemblant lligar aquest element amb la localització d'un prostíbul just en aquest pis, però tampoc no hi ha cap més hipòtesi sobre la seva presència.

- **Mestres Casals i Martorell 3 / Arc de Sant Cristòfol, 1 (Edifici enderrocat)**

Aquesta carassa –que alguns autors citen amb el nom de “Caterina” per la seva proximitat amb l’antic convent de Santa Caterina- representa clarament la figura d’un àngel. Es trobava situada per damunt del segon nivell de pis de l’edifici, segurament a la cota de sota coberta abans no hi hagués la remunta de dos pisos a la casa al segle XVIII.

L’edifici va ser enderrocat l’any 2014 i la carassa va ser extreta i actualment forma part dels fons del MUHBA

